

**Maaelu Arengu Euroopa
Põllumajandusfond:
Euroopa investeeringud
maapiirkondadesse**

www.emu.ee
Eesti Maaülikool
Estonian University of Life Sciences
Majandus- ja sotsiaalinstituut
Institute of Economics and Social Sciences

Ülevaade seakasvatusektorist

Teostaja:

**Eesti maaelu arengukava 2007-2013 1., 3. ja 4.
telje püsihindaja**

**Maamajanduse uuringute ja analüüsi osakond
Majandus- ja sotsiaalinstituut
Eesti Maaülikool**

Tartu

Oktoober 2016

SISUKORD

Sissejuhatus	3
1. Makromajanduslikud mõjud Eesti seakasvatussektoris aastatel 2005–2016	5
2. Ülevaade seakasvatussektorist ja sealiha tootmisest Eestis, Lätis, Leedus ja Soomes aastatel 2005–2013	9
2.1. Muutused seakasvatuse struktuuris	9
2.2. Sealiha tootmine	11
2.3. Lisandväärus ja tööjõu tootlikkus	14
3. Ülevaade Eesti seakasvatussektorist aastatel 2015–2016	16
3.1. Valim ja metoodika	16
3.2. Ülevaade seakasvatajatest	16
3.2.1. Seakasvatajate ja sigade arv	16
3.2.2. Juriidiline vorm	19
3.2.3. Tegutsemise aeg ning omanike vanus	19
3.2.4. Põhi- ja lisategevusala	20
3.2.5. Toetusõigusliku põllumajandusmaa suurus	23
3.3. Ülevaade sigade pidamisel kasutatavatest lautadest	25
4. Seakasvatajate tulemuslikkus ja riiklikest arengukavadest saadud toetused	29
4.1. Tulemuslikkus ja varade kasutamine aastatel 2010–2015	29
4.2. Arengukavadest saadud toetused aastatel 2001–2015	32
5. Ettepanekud MAK 2014–2020 investeeringumeetmete muutmiseks	36
Kokkuvõte	38
Kasutatud materjal	41
Lisad	42

SISSEJUHATUS

Olukord seakasvatusektoris on olnud keeruline alates 2012. aastast. Sealihaturu viis tasakaalust välja 2012. aastal Venemaa poolt kehtestatud impordikeeld nii Euroopa Liidu (EL) elusloomadele kui ka 2014. aastal impordikeeld EL toiduainetele. Ekspordivõimaluste kahanemise tõttu langesid järsult sealiha kokkuostuhinnad.

Lisaks Venemaa impordikeelule pani seakasvatusektori täiendava majandusliku surve alla sigade Aafrika katku (SAK) levik, mis Eestis diagnoositi metssigadel esmakordselt 2014. a septembris. SAK leviku tõttu tekkisid seakasvatusektoril lisakulud, kauplemisspiirangud ning olulised majanduslikud riskid. Kuigi tekkinud keerulise majandusolukorra tõttu on mitmed seakasvatusektori ettevõtted tootmise mahtu vähendanud või koguni lõpetanud, siis Eesti Maaülikooli 2015. aasta lõpul valminud uuringu „Sigade Aafrika katku puhangu ja teiste majanduslike kaasmõjude tõttu seakasvatuse lõpetanud või lõpetamist kavandavate vähemalt 50 loomakohaga sigalates ümberkorralduse võimalused“ tulemustest järeldus, et suurem osa ettevõtjatest siiski jätkavad seakasvatusega samas mahus või isegi suurendavad karja.

Uuringu eesmärk on anda ülevaade Venemaa turu võimaluste kadumisest ja SAK levikuga kaasnenud ja kaasnevast mõjust seakasvatusektorile ning seakasvatavate investeerimisvõimekusele. Uuringu eesmärgi saavutamiseks püstitati järgmised uurimisülesanded:

1. Uurida seakasvatavate olukorda, sh määratleda seakasvatavate tegevusalad, ettevõtlusvorm, sigala(te) suurus (loomakohtade arv ja pindala), toetustega (investeeringutoetused, loomade heaolu toetus jms) seotud kohustused, põllumajandusmaa suurus (sh ettevõtte omanikele kuuluv põllumajandusmaa), ostusöödade osatähtsus, sõltuvus toetustest, majandusnäitajad, investeerimisvõimekus, ettevõtte juhtide vanus, ettevõtete vanus jne.
2. Kirjeldada seakasvatusektori olukorda (sh peamised trendid) ja võrrelda seda Läti, Leedu ja Soome seakasvatusektori olukorraga.
3. Viia läbi seakasvatuse struktuuri, seda mõjutavate tegurite (v.a hind) ja majanduslike muutuste analüüs perioodi 2005–2014 kohta.
4. Määratleda Läti, Leedu ja Soome seakasvatusektori võrdlemise tulemusel Eesti seakasvatusektori optimaalne struktuur.
5. Määratleda ning hinnata tööjõu efektiivsust ja lisandväärtust ning võrrelda seda Läti, Leedu ja Soome vastavate näitajatega.
6. Teha analüüsi tulemuste alusel ettepanekuid sektori abistamiseks ja Eesti maaelu arengukava 2014–2020 (MAK 2014–2020) järgmiste investeeringumeetmete täiendamiseks:
 - meede 4.1. – „Investeeringud põllumajandusettevõtete tulemuslikkuse parandamiseks“;

- meede 4.2. – „Investeeringud põllumajandustoodete töötlemiseks ja turustamiseks“;
- meede 6.1 – „Noorte põllumajandustootjate tegevuse alustamine“;
- meede 6.3 – „Väikeste põllumajandusettevõtete arendamine“;
- meede 6.4. – „Investeeringud majandustegevuse mitmekesistamiseks maapiirkonnas mittepõllumajandusliku tegevuse suunas“;
- meede 9 – „Tootjarühmade loomine ja arendamine“.

Uuringu aruande koostamisel kasutati Eurostati, FADN (*Farm Accountancy Data Network* - Põllumajandusliku raamatupidamise andmebaas), Statistikaameti, Põllumajanduse Registrite ja Informatsiooni Ameti (PRIA) ja äriregistri andmeid.

Uuringu aruanne koosneb viiest peatükist. Esimeses peatükis esitatakse kronoloogia makromajanduslikest teguritest, mis aastatel 2005–2016 mõjutasid Eesti seakasvatusektorit. Teine peatükk sisaldab ülevaadet seakasvatusektorist ja sealiha tootmisest Eestis, Lätis, Leedus ja Soomes aastatel 2005–2013. Kolmandas peatükis esitatakse detailsed muutused Eesti seakasvatusektorist aastatel 2015–2016. Seakasvatusektori hulka loeti kõik seakasvatajad, kellel oli seisuga 01.05.2015 või 01.05.2016 vähemalt üks siga. Neljas peatükk sisaldab ülevaadet finantsmajanduslikest muutusest aastatel 2010–2015 ja toetuste kasutamisest aastatel 2001–2015 ning viimane peatükk ettepanekuid MAK 2014–2020 investeeringumeetmete muutmiseks. Aruande juurde kuulub sissejuhatus, kokkuvõte, kasutatud materjali loetelu ja lisa.

Aruande koostasid Eesti Maaülikooli majandus- ja sotsiaalinstituudi maamajanduse uuringute ja analüüsi osakonna töötajad Mati Mõtte ja Kersti Aro.

1. MAKROMAJANDUSLIKUD MÕJUD EESTI SEAKASVATUSSEKTORIS AASTATEL 2005–2016

Viimasel kümnendil on seakasvatusektori arengut mõjutanud erinevad tegurid. Joonisel 1 on toodud need makromajanduslikud tegurid, mis mõjutasid aastatel 2005–2015 seakasvatusektorit kõige enam. Nende tegurite puhul on tegemist välisteguritega (välised faktorid), mis on valdavalt loodus- ja majanduskeskkonnast tekkinud võimalused ja ohud. Järgnevalt on toodud erinevate tegurite kirjeldus kronoloogilises järjekorras.

Makromajanduslikud mõjud	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Elussigade müük Venemaale												
Kõrge söödateravilja kokkuostuhind maailmaturul												
Venemaa keelustas elusloomade sisseveo EL-st												
Võimalik taotleda PRIA-st investeeringutoetust loomakasvatusehitistesse												
SAK juhtumid kodu- ja metssigadel Poolas, Leedus ja Lätis												
Venemaa keelustas sealihha sisseveo EL-st												
SAK juhtumid metssigadel Eestis												
Kitsendustega tsoonide (I tsoon, II tsoon, III tsoon) rakendamine EK rakendusotsusega												
Seakasvatajatele makstakse erandkorras otsetoetust												
Eraladustamise toetus PRIA-st												
SAK juhtumid kodusigadel Eestis												
Seakasvatusele kehtivad karmimad bioohutusnõuded												
Bioohutuse täitmise, sektorist väljumise toetus PRIA-st; finantsabi ja tasuea nõuanne MES-ist												
Sealiha tootmine ületas EL siseturu vajaduse												
Ühistu loomine												
Sektorist väljumise toetus väikeseakasvatajatele MES-ist												

Joonis 1. Olulisemad makromajanduslikud mõjutegurid Eesti seakasvatusektoris, 2005. a kuni 2016. a september (roheline – positiivne tegur, roosa – negatiivne tegur)

Ekspordile suunatud seakasvatavad avastasid 2005. aastal, et Venemaale müüdava elussigade tollitariif oli oluliselt madalam kui sealihha tollitariif (vastavalt 5% ja 35%, Kruuse, 2015). Selle avastuse tulemusel hakati Venemaale sealihha asemel elussigu müüma. Eesti elussigadest ligi 60% eksporditi just Venemaale. Venemaa turule orienteeritud seakasvatajatele tõi elussigade müük märkimisväärse edu.

Samal ajal, kui ekspordile suunatud seakasvatavad müüsid edukalt Venemaale elussigu ning seakasvatajatel oli võimalus taotleda Eesti maaelu arengukavast 2007–2013 investeeringutoetust loomakasvatusehitistesse, oli 2009. aastal majandus üldises madalseisus. 2009. aasta sügisest hakkas maailmaturul (sööda)teraviljahind tõusma ja sealihha kokkuostuhind langema. Näiteks 2012. aastal põhjustas teravilja hinna tõusu põud Euroopas, Kesk-Aasias ja Põhja-Euroopas ning logistikaprobleemid Musta mere sadamates. Nendel põhjustel prognoositi sealihha tarbimine suuremaks kui tootmine. Need seakasvatavad, kes kasvasid ise teravilja, sõltusid vähem söödateravilja hinnatõusust. Need seakasvatavad, kel haritavat maad ei olnud, kes ise teravilja ei kasvanud ning olid saajaprotsendiliselt ostuviljale orienteeritud, olid hinna kõikumisest väga sõltuvad. Söödateravilja hinna tõus viis kriisi eelkõige need väiketootjad, kes olid orienteeritud Eesti siseturule.

Elussigu Venemaale eksportinud seakasvatavaid tabas tagasilöökk, kuna 20. märtsil 2012. aastal jõustas Venemaa elusloomade sisseveokeelu kogu EL-st. Venemaa põhjendas keeldu ulatusliku katarraalse palaviku ja Schmallenbergi viiruse levikuga Euroopas (Lember, 2012) ning sellega, et elussigade eksportimisel ei peetud kinni karantiini- (nt Eesti) ja kontrollinõuetest (nt Taani). Keeld sundis seakasvatavaid otsima oma toodangule teisi turge ning tõi endaga kaasa kohese sealihha müügihinna languse (u 22%). Esialgu hakati elussigu eksportima Eesti lähiriikidesse

nagu Lätti, Leetu ja Poola. Kuigi eestlased said oma toodangu eest Leedu ja Poola seakasvatajatega võrdset hinda, tuli tuludest maha arvata transpordikulu 0,07 eurot eluskaalukilo kohta ehk 5,6% müügihinnast. Kuigi 2013. a suvel tegi sealihä väikese hinnatõusu, ei katnud nimetatud tõus jooksvaid kulusid (Lember, 2013). Seakasvatavad hakkasid tootma kahjumit. Vähem mõjutas Venemaa kehtestatud piirang neid seakasvatajaid, kel olid pikaajalised lepingud Eesti lihatööstustega.

Aasta pärast elussigade sisseveo keelustamist Venemaale seakasvatussektoris keeruline olukord jätkus. Seakasvatavad külmutasid investeeringud loomakasvatusehitistesse ning küsisid riigilt rahalist abi (emisetoetust) seakasvatusega jätkamiseks, kuid tulemuseta. Koos käis seakasvatuse ümarlaud sektori probleemide kaardistamiseks ja lahenduste otsimiseks.

Lisaks majanduskeskkonnast tingitud ohtudele lisandus 2014. aasta algusel Eesti suunas liikuv SAK, mil Poolas, Leedus ja Lätis diagnoositi nii kodu- kui metssigadel mitu seakatku juhtumit. Venemaa reageeris tekkinud uuele olukorrale keeluga importida EL-st sealihä. Tulemuseks oli väga tihe EL sisene sealihä konkurents, mis viis sealihä kokkuostuhinna langusesse. EL-s algas sealihä turu ümberjagamine.

Eestisse jõudis SAK 2014. aasta septembri alguses, kui Valgamaal Hummulis surnult leitud metsseal diagnoositi SAK. Pärast seda andis Veterinaar- ja Toiduamet teada SAK leidudest hukkunud või kütitud metssigadel. Kuu pärast SAK juhtumit metsseal Eestis kehtestas Euroopa Komisjoni oma rakendusotsustega 2014/709/EÜ esmakordselt kitsendustega tsoonid. Sama aasta lõpus maksti seakasvatajatele erandkorras otsetoetust kõrgemate heaolunõuete tõttu 2,63 mln eurot. 2015. aasta märtsis rakendas PRIA eraladustamise meetet.

Eesti seakasvatussektoris muutus olukord erakordselt pingeliseks alates 21. juulist 2015. a, kui leidsid aset esimesed SAK juhtumid kodusigadel. SAK kodusigade haiguspuhang vaibus 2015. a septembri lõpuks. Kokku diagnoositi SAK kuues väikemajapidamises ja 12 farmis (alates 100 seaga farmis). Kokku suri või hukati 22 115 kodusiga (6,7% PRIA loomade registris registreeritud kodusigadest), kelle korjused hävitati. SAK kodusigade juhtumid leidsid aset seitsmes maakonnas: Valga, Võru, Viljandi, Tartu, Jõgeva, Järva ja Lääne-Viru maakonnas.

Kodusigadel SAK leidude tulemusena kehtestati seakasvatusele ühä karmimad bioohutusnõuded (2015. a septembri algusel rakendati ka bioohutuskava olemasolu nõuet) ning kauplemis- ja käitlemispiirangud sigadele ja sealihale kitsendustega tsoonide näol. Tsoonidest pärit sigade ja neist saadud toodete transpordil, liikumisel ja märgistamisel kehtivad kitsendused, mille eesmärk on vältida haiguse levikut teistesse riikidesse. Kitsendustega tsoone on kolm: I tsoon (puhverala), II tsoon (seatk on diagnoositud metssigadel) ja III tsoon (seatk on diagnoositud kodusigadel). Haigusjuhtude kasvades suurendati tauditsoonide ulatust ning karmistati majanduslikke piiranguid korduvalt. Karmimad kauplemis- ja käitlemispiirangud on III tsooni jäävatel seakasvatajatel. Nimelt on Euroopa Komisjon rakendanud III tsoonist pärit sealihale ühelt poolt keerulised ja teiselt poolt kulukad piirangud. Näiteks tuleb III tsoonist pärit sead tapamajja saata eraldi päeval, mille eesmärgiks on vältida eri tsoonidest pärit liha ristkasutamist. Lisaks tuleb III tsoonist pärit sigadelt saadud lihale lisada erimärgistus, mis näitab, et liha on läbinud erikontrolli. Selle kõigega kaasneb täiendav dokumentatsioon ning suured veterinaarkulud. III tsoonist pärit sigade puhul on liha ja subproduktide eksport keelatud ning

seda liha saab vabalt müüa ekspordiks ainult 80 kraadi juures kuumtöödeldud toodetes. Seakasvatajate hinnangul on ilma oma lihatööstuse ja tooteportfellita III tsoonis sigade pidamine mõttetu, kuid ka nende olemasolul on see raskendatud ja jätkusuutmatu. Seakasvatajate hinnangul on III tsoonis ning seakasvatuse lõpetada otsustanud ettevõtjad halvemas olukorras, kui need, kelle farme tabas seakatk. III tsooni sattunud ettevõtjatel kehtivad kaubanduspiirangud ühe aasta. Paremini läheb neil seakasvatajatel, kes ohutsoonidesse ei kuulu ning kel on lihatööstusega pikaajaline leping. Samas selle juures on miinuseks see, et sealiha kokkuostu hind on madal. Viimati muudeti toone 22. detsembril 2015. a Euroopa Komisjoni rakendusotsusega (EL) 2015/2433, mis andis rohkem paindlikkust elussigade ümberpaigutamisel ja elussigadega kauplemisel SAK leviku tõkestamiseks kehtestatud tsoonides.

Kodusigadel SAK puhangu ajal (2015. a augustis) pakkus Maaelu Edendamise Sihtasutus (MES) väikestele seakasvatajatele seakatkuga võitlemiseks toetust bioohutusnõuetesse investeerimisel või väljumisel seakasvatusest. Lisaks pakuti seakasvatajatele tasuta majanduslikku nõuannet. Samal ajal oli seakasvatajatel võimalus taotleda toetust täiendavateks investeeringuteks bioohutusmeetmetesse või majandustegevuse ümberkorraldamiseks seakasvatussektorist väljumisel MAK 2014-2020 meetmest „Väikeste põllumajandusettevõtete arendamise toetus“ ja meetmest „Investeeringud põllumajandusettevõtte tulemuslikkuse parandamiseks“. Meetmete eelarve oli 12,7 mln eurot. Toetust taotles 56 seakasvatajat, kellest 29 taotles toetust seakasvatuse jätkamiseks ning 26 lõpetamiseks. Toetust taotleti 6,2 mln euro ulatuses.

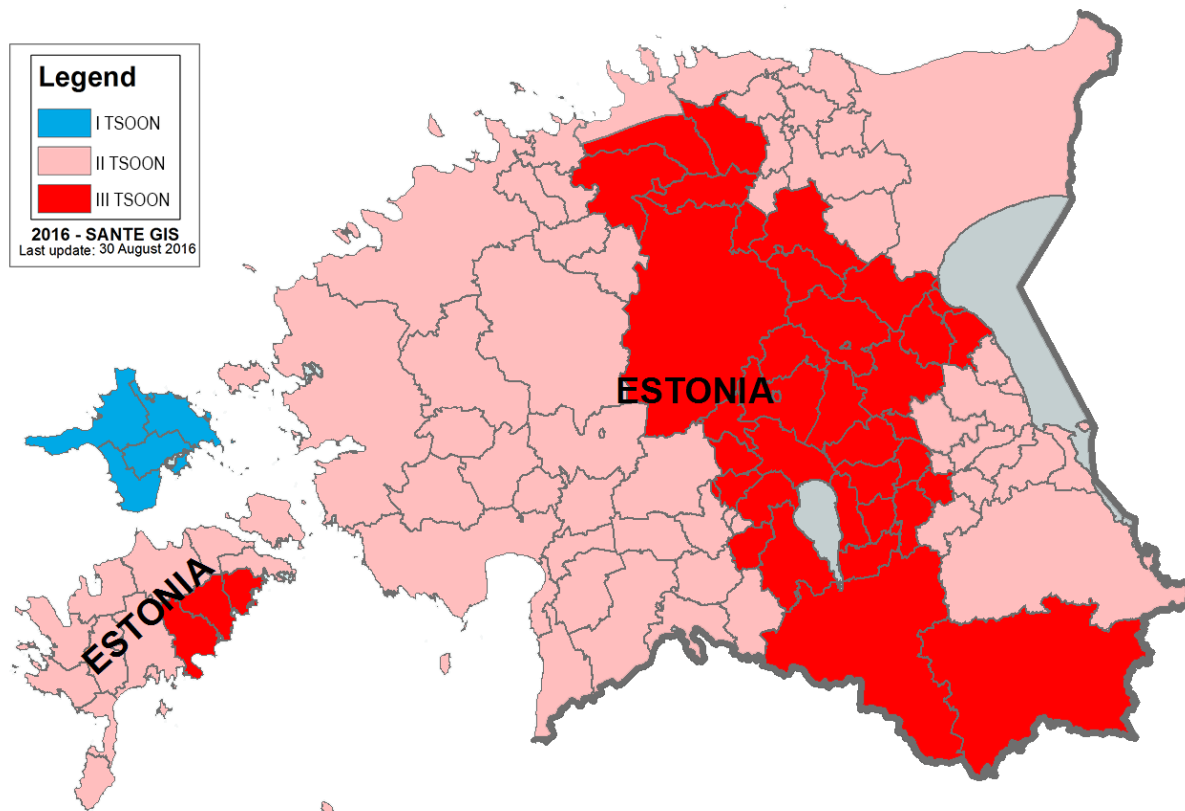
Sama aasta septembris kuulutati välja Eesti mõistes suure seakasvataja AS Rey pankrot. Tol momendil oli see esimese suureettevõtjast seakasvataja pankrot, mida võis nimetada pikalt kestnud ja süveneva kriisi negatiivseks tulemuseks. Sama aasta lõpul algas teise suure, Pärnumaa ühe suurima seakasvatusettevõtte Vahenurme Agro OÜ pankrotiavalduse arutelu.

Samal ajal toimus sealiha EL-s ekspordikeelu Venemaale ja madalate söödahindade taustal sealiha ületootmine ja turud olid sealihast küllastunud. Eesti seakasvatussektori olukorra muutis keerulisemaks asjaolu, et importsealiha hind oli madalam kui eestimaise sealiha omahind ning importtoorainet kasutatavatel lihatööstustel oli konkurentsieelis. Elussigade ostuhind oli pidevas languses, kuid omahind püsis stabiilsena. (Hansalu, 2015)

Seakasvatussektoris pingelise olukorra jätkudes asutasid 2016. aasta kevadel ligi 95% Eesti seakasvatajaid esindavad Eesti Tõusigade Aretusühistu, AS Rakvere Farmid ja Atria Farmid OÜ Eesti seakasvatajate liidu. Liidu eesmärk on (1) seista sektori arengu eest (esindades kõigi seakasvatajate huvisid läbirääkimistel riigiga vms) ning (2) kindlustada kodumaise sealiha jõudmine ka tulevikus eestlaste toidulauale, et viia Eesti seakasvatus tasemele, kus Eesti seakasvatajad suudaks toota Eesti rahvale kogu vajaliku koguse sealiha.

SAK hakkas kodusigadel taas levima 2016. a juuli alguses. SAK diagnoositi viies majapidamises – kolmes Jõgevamaal asuvas väike-, ühes Järvamaal asuvas väikemajapidamises ja ühes Lääne-Virumaal asuvas seafarmis. Kokku hukati 4 112 kodusiga. Augusti teises pooles levis SAK Saaremaale, kus tuvastati seakatk 2 700 seaga suurfarmis. Kõik sead hukati ja korjused hävitati. Samal ajal diagnoositi Saaremaal seakatk ka jahimeeste leitud metsseakorjuselt. Seega nakatus seakatku ja seetõttu ka hukati 2,3% PRIA loomade registris registreeritud kodusigadest.

Taudi leviku tõttu laienesid SAK tõkestamiseks kehtestatud piirangutsoonid (Joonis 2). Võrreldes 2015. aastal kehtestatud piirangutsoonidele laienes III tsoon Lääne-Virumaal, Jõgevamaal, Harjumaal ja Saaremaal asuvatele valdadele. II tsoon laienes Eesti mandriosale ja Saaremaale. Hiiumaal kinnitati I tsoon ehk puhvertsoon. Seega on SAK levik üha enam raskendanud kauplemist EL siseturul ja kolmandates riikides.

Joonis 2. SAK kitsendustega tsoonid Eestis seisuga 30.08.2016 (I tsoon ehk puhvertsoon, II tsoon ehk kitsendustega piirkond, kus seatakse on diagnoositud metssigadel, III tsoon ehk kitsendustega piirkond, kus seatakse on diagnoositud kodu- ja metssigadel)

Allikas: Maaeluministeerium

Kriisi süvenemise taustal otsustas 2016. a juuli keskel MES nõukogu käivitada väikepidajatele toetusmeetme, mis soodustab SAK puhangute riski püsimise ajal seakasvatusest väljumist. Taotlusvoor oli avatud 18. juulist kuni 30. septembrini 2016. a. Seakasvatajatele kompenseeriti seakasvatuse lõpetamist hinnaga üks euro eluslooma ühe kilogrammi eest.

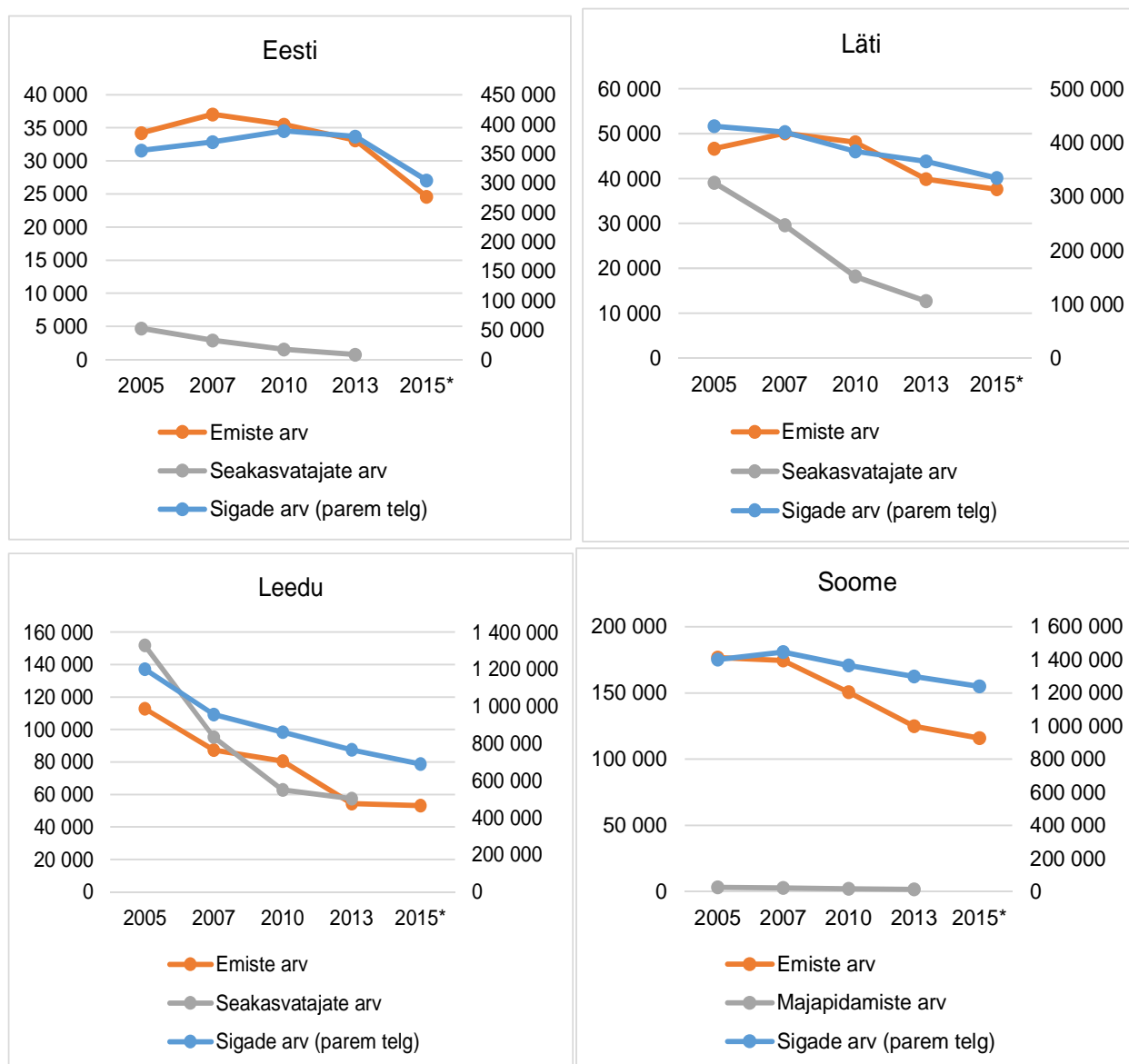
Seega seakasvatuse sektori kriisi ja kriisi süvendavaid tegureid on olnud mitmeid. Peamisteks negatiivseteks makromajanduslikeks mõjuteguriteks on siiski väliskaubanduspoliitika, looduslikud faktorid ja tihe konkurents Euroopa sealiha turul.

2. ÜLEVAADE SEAKASVATUSSEKTORIST JA SEALIHA TOOTMISEST EESTIS, LÄTIS, LEEDUS JA SOOMES AASTATEL 2005–2013

Peatükis esitatakse ülevaade muutustest seakasvatuse struktuuris, sealih tootmises ning brutolisandväärtusest ja tööjõu tootlikkusest Eestis, Lätis, Leedus ja Soomes aastatel 2005–2013. Kahe esimese näitaja ülevaade põhineb Eurostati ning teised näitajad FADN andmetel. Sealih tootmise alapeatükis on kirjeldatud pikemalt Eesti seakasvatuse sektori toodangu muutust ja prognoosi.

2.1. MUUTUSED SEAKASVATUSE STRUKTUURIS

Negatiivsed makromajanduslikud tegurid on oluliselt mõjutanud nii Eesti, Läti, Leedu, kui ka Soome seakasvatuse sektori struktuuri. Vaatlusalusel perioodil on Eesti seakasvatavate arv pidevas languses (Joonis 3) ja seda just väikepidajate arvu olulise kahanemise arvelt.

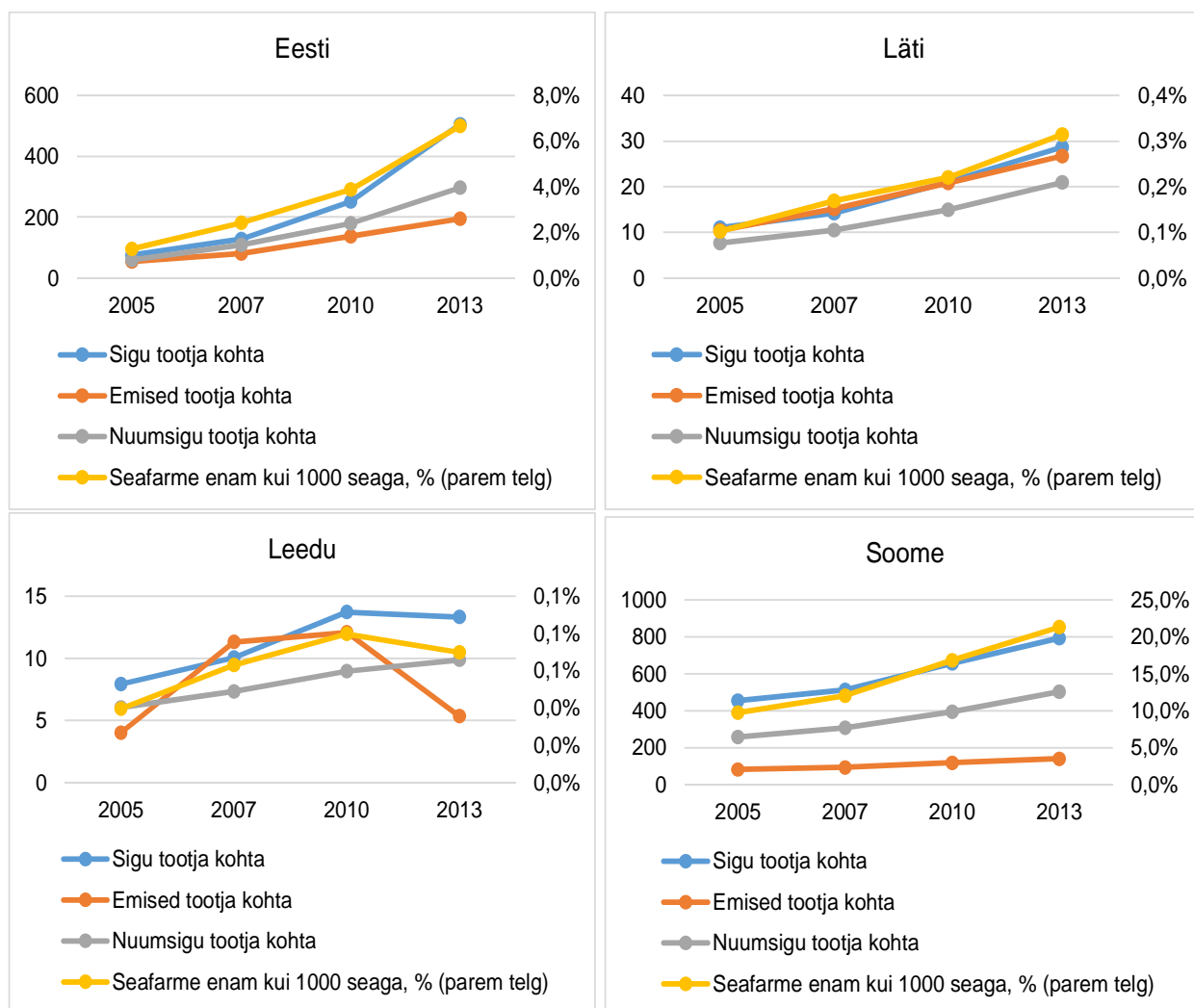
Joonis 3. Seakasvatavate, sigade ja emiste arv, 2005–2015*

Allikas: Eurostat [ef_olsuft, apro_mt_lspig].

*2015. a andmed on esitatud detsembrikuu seisuga.

Kuigi seakasvatajaid on jäänud järjest vähemaks ka Lätis, Leedus ja Soomes, toimus perioodil 2005–2013 suurim seakasvatajate arvu langus Eestis (84% ehk 4 710 seakasvatajalt 750 seakasvatajale) ning väikseim Soomes (47% ehk 3 080 seakasvatajalt 1 640 seakasvatajale). Ka sigade arv oli kõikides vaadeldavates riikides languses. Kui Soomes hakkas sigade arv langema alates 2007. aastast ja Eestis alates 2010. aastast, on Lätis ja Leedus sigade arv olnud pidevas langustrendis. Seega Eestis hakkas sigade arv kahanema ajal, mil maailmaturul (sööda)teravilja hinnad hakkasid tõusma ning kokkuostuhind langema. Ka emiste arv kahanes. Suurim kahanemine toimus Leedu (112 920 emiselt 53 100 emisele) ja väiksem Läti seafarmides (46 600 emiselt 37 570 emisele).

Samal ajal kui seakasvatajaid ja sigu jäi vähemaks, on aasta-aastalt seafarmid suurenenud (Joonis 4). Suurenas sigade, emiste ja nuumsigu arv seakasvataja kohta ning seda just Eestis, Lätis ja Soomes. Seakasvatussektor liigub suurfarmide moodustamise suunas jõudsalt Soomes, vähesemal määral ka Eestis. Ka Lätis ja Leedus võib tajuda sama tendentsi, kuid liikumise kiirus on nendes riikides oluliselt väiksem. Kui 2013. aastal moodustasid Soomes enam kui 1000 seaga farmid 21,3%, siis Eestis 6,7%, Lätis 0,3% ja Leedus 0,1% kõigist seafarmidest.

Joonis 4. Seakasvatuse struktuur, 2005–2013
Allikas: Eurostat [ef_olslsuft], autori arvutused

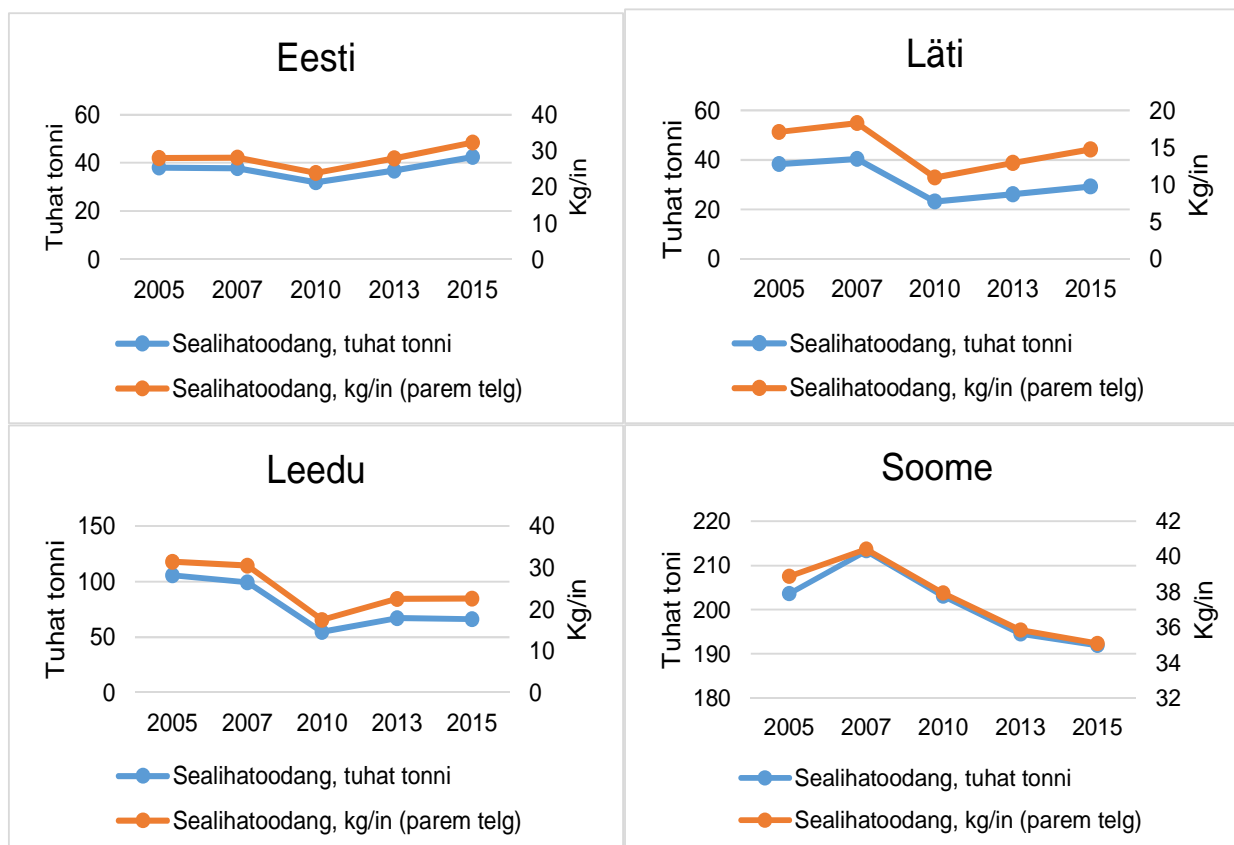
2.2. SEALIHA TOOTMINE

Seakasvatavate arv ja nende tootmismahd on majandusteoreetiliste aluste kohaselt seotud turunõudluse, turul kehtiva müügihinna ja sisendite hinnatasemega. Lisaks mõjutab põllumajandustoodangu tootmist turgude jagunemine, mille üheks oluliseks osaks on siseturu vajaduse katmine ja teiseks eksportturgude olemasolu. Lihatööstuste huvi on saada võimalikult odavat toorainet, mis on määrav siseturu hinnataseme kujunemisel. Eestis puudub täpne uuring ja tõestus selle kohta, kui suures ulatuses mõjutab ja kuidas hinnad reageerivad sealihajaturu muutustele. Tööstuste väga madalast sealihasisseostu hinnatasemest lähtuvalt võib hinnanguliselt öelda, et sealihaku toorme hinda ei määrata jaeturul. Juhul kui hinnatase on tööstuste jaoks kõrge, siis otsitakse odavamat importtoorainet. Eestis on töötlev tööstus liikunud eelkõige ise sealihatootmise suunas, kus omatakse algtootmist või omatakse algtootjaga väga kindlat lepingut. Nii tagatakse optimaalselt vajaminev tooraine ning suudetakse planeerida kohaliku ja importtooraine suhet. SAK tõttu muutub katkupiirkonnas kasvatatud elussigade väärtus madalamaks, kuna nendest loomadest toodetud tooraine on Euroopa turule mittesobiv ja ühtlasi tekitab selline olukord pakkumise ülekülluse siseturul. Nii mõjutab seakatk omakorda toormeturu hinnataset ja hinda ei määrata toodangu jaeturul.

Sealiha toodeti (arvestatud on üksnes tapamajades ja majapidamistes tapetud sigade rümba massi ning mis on tunnistatud inimtoiduks sobivaks) Eestis, Lätis, Leedus ja Soomes väga erineval määral (joonis 5). Näiteks ainuüksi Soomes toodeti sealihast rohkem kui Balti riikides kokku. Vaadeldavatel aastatel tootis Soome aastas 191–213 tuhat tonni sealihast, samal ajal kui Balti riigid tootsid 110–182 tuhat tonni sealihast aastas. Balti riikidest suurim sealihatootja oli Leedu (55–106 tuhat tonni aastas), millele järgnes Eesti (32–42 tuhat tonni aastas) ja siis Läti (23–40 tuhat tonni aastas). Kui Balti riikide sealihatoodangu koguste muutusi iseloomustasid sarnased trendid, siis Soome toodangu muutus järgis teistsugust trendi. Balti riikides toimus toodangu langus kuni 2010. aastani. Kui tekkisid probleemid elussigade ekspordil Venemaale, hakkas ka Balti riikides sealihatoodang kasvama, kuna Venemaa turule kasvatatud sead tuli realiseerida kodu- või lähinaabraste turul ning tootjate kasum hakkas vähenema. Soomes aga kasvas sealihatoodang 2007. aastani, pärast mida on sealihatoodang olnud langustrendis.

Samas sealihatoodang ühe inimese kohta oli samuti kõrgeim Soomes (35–40 kg/in). Balti riikides oli sealihatoodang kõrgem Eestis (24–32 kg/in), millele järgnes Leedu (17–31 kg/in) ja Läti (11–18 kg/in).

Tootmise struktuuri prognoosides on oluline analüüsida Eesti isevarustatuse taset sealihaga osas. Tarbimises toimuvad muutused võivad perspektiivis mõjutada varustatuse vajadust kui näiteks tarbija hakkaks eelistama veise- või kanalihat. Samas tarbijast tingitud muutused Eestis on küllaltki aeglased, kuna sealihatoodete populaarsus on olnud aastakümneid suur. Juhul kui liha toodetakse oluliselt rohkem kui on isevarustatuse tase, siis on vajadus toorainet või tooteid ekspordida.

Joonis 5. Sealihatoodang¹, 2005–2015

Allikas: Eurostat [apro_mt_pheadm, demo_gind], autori arvutused

Eesti isevarustatuse taset iseloomustab perioodil 2005–2014 oluline tõus. Kui 2005. aastal oli toodang 39,6 tuhat tonni ja tarbimine 46,6 tuhat tonni, siis vastavad näitajad olid 2014. aastal 48,7 tuhat tonni ja 48,6 tuhat tonni. Seega tarbimine ja toodang on võrdsustunud. Sealihatoodangu ja -tarbimise mahu osas on Eestis kasutatud FAPRI GOLD² tüüpi mudelit, mis on loodud Iirimaa ja Suurbritannia eeskujul. Mudeli üks osa annab kokkuvõtte lihatootmise kohta ja selleks võetakse arvesse mitmeid mõjutavaid muutujaid. Lihatootmise moodulis võetakse peamiste muutujatena arvesse toodang, sisetarbimine, turu trendid, tootjahinnad, impordi ja ekspordi maht.

Tabel 1. Eesti sealiha toodang, import, eksport ja tarbimine, 2005–2014

	2005	2007	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Toodang, tuhat tonni	39,6	42,9	45,8	50,2	48,8	49,5	48,7	50,1
Import, tuhat tonni	21,5	22,9	30,6	33,2	31,7	33,8	28,1	30,5
Eksport, tuhat tonni	14,2	16,4	31,2	37,9	34,6	36,8	27,0	20,4
Kadu, tuhat tonni	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
Tarbimine, tuhat tonni	46,6	47,8	42,3	47,3	44,6	46,8	48,6	55,0

Allikas: Statistikaamet [PM42: Liha ressurss ja kasutamine]

Tuginedes 2013. aasta andmetele prognoositi mudeli abil liha toodangu ja tarbimise muutust perioodil 2014–2020. Tulemuste alusel selgus, et prognoositud sealiha toodang väheneb 2020.

¹ Eurostat [apro_mt_pheadm]: Liha tootmine ja väliskaubandus. Näitaja väljendab tapamajades ja majapidamistes tapetud sigade rümba massi, mille liha on tunnistatud inimtoiduks sobivaks.

² FAPRI –Food and Agricultural Policy Research Institute at University of Missouri; GOLD - EU grain, oilseed, livestock and dairy – EL tervili, õlikultuurid, kariloomad ja piimakari. <https://www.afbini.gov.uk/publications/fapri-uk-model-documentation>

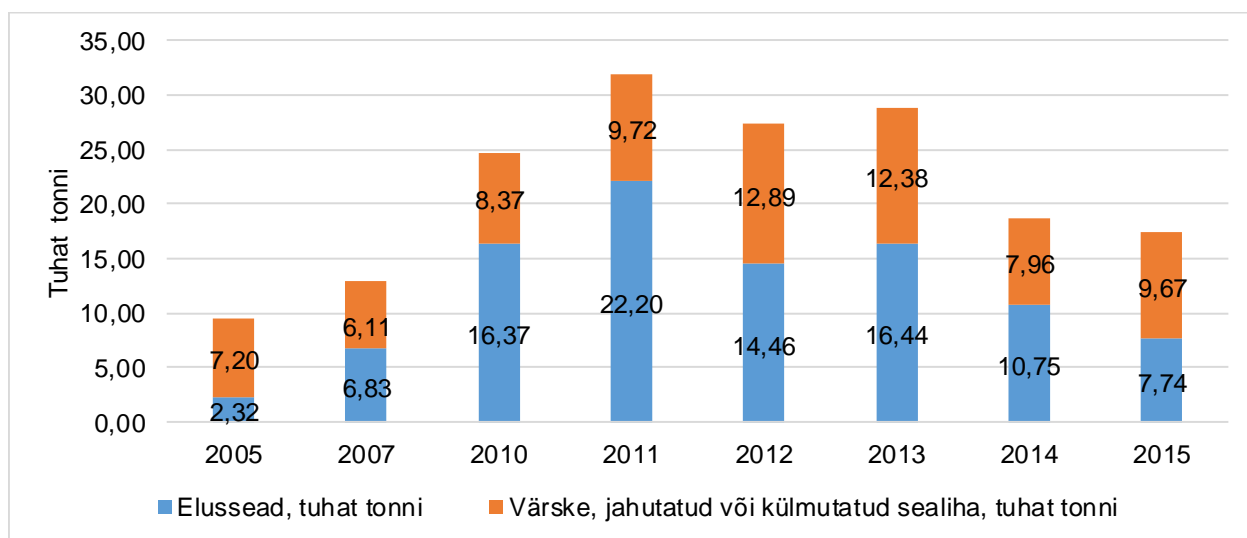
aastaks 3,5% ehk 2020. aastal toodetakse 42,5 tuhat tonni ja siseriiklik tarbimine väheneb perioodil 3,1% ehk on perioodi lõpus 46,0 tuhat tonni (Tabel 2). Mudelis eeldatakse, et import ja eksport suureneb perioodi jooksul. Eelduseks on võetud olukord, kus lihatööstused jätkavad olulises mahus sealihha importi. (Põldaru *et al* 2015:57-59)

Tabel 2. Eesti sealihha toodangu ja tarbimise prognoos, 2014–2020 (seisuga 2013. aasta)

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Muutus 2020/2014, %
Toodang, tuhat tonni	44,00	43,90	43,70	43,30	42,80	42,70	42,50	-3,5
Import, tuhat tonni	34,40	36,20	37,60	38,90	40,20	41,60	42,90	24,8
Eksport, tuhat tonni	31,30	34,30	34,60	36,70	37,20	38,50	39,20	25,1
Tarbimine, tuhat tonni	47,40	46,40	46,30	46,20	46,20	46,10	46,00	-3,1

Allikas: Põldaru *et al* 2015:59

Eelnevaid analüüse kokku võttes järeldub, et sealihatoodang on võrreldes stabiilse mudelprojektsiooniga teinud märkimisväärse kasvu, mida on mõjutanud Venemaa turu sulgemine ja seakatku levik. Seakatku ohu tõttu, mille mõju ilmneb eelkõige sealihha hinnas, hakati karju vähendama ja sellest tingitult on viimastel aastal endiselt ületatud isevarustatuse taset. Samal ajal imporditi osakaal EL-s toimuva ületootmise ja odava sealihha hinna tõttu on kõrgel tasemel. Võrreldes varasema prognoosiga väheneb kindlasti ka eksport. Ekspordivõimaluste vähesust tõendab ekspordimahu langus (Joonis 6). Ekspordi andmete põhjal selgub, et 2011. aastal oli elussigade väljamüük Eestist kõrgeimal tasemel ja seejärel toimus 2,8 kordne langus. Samal ajal ei toimunud ka sealihha ekspordi olulist suurenemist, mis oli 2015. aastal 9,67 tuhat tonni ja on võrreldav 2011. aasta tasemega.

Joonis 6. Eesti elussigade ja sealihha ekspordi võrdlus, 2005–2015

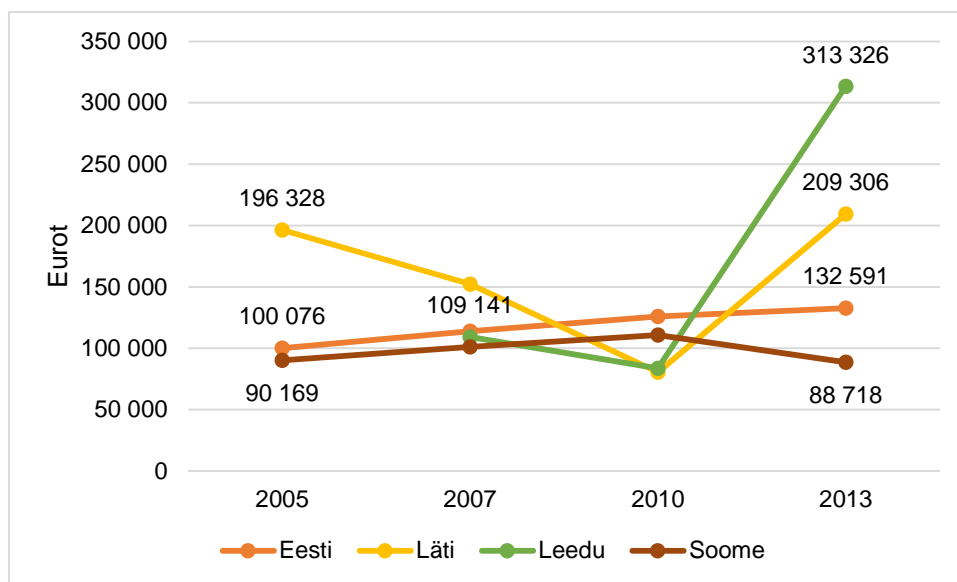
Allikas Statistikaamet

Seega saab järeldada, et eelnevalt mudeliga prognoositud tarbimise maht 46–48 tuhat tonni aastas, jääb püsima. Kuna prognoos tehti enne SAK puhangut, võib toodangu maht seakatku tõttu oluliselt rohkem väheneda, kui seda on eelnevalt prognoositud (rohkem kui -3,5%). Kui EL sealihhatootmise maht ei vähene, siis impordi mahu kasv võib suurened ja see võib olla suurem kui 24% (üle 43 tuhande tonni). Eestis toodetud sealihha eksport jääb järgmisteks aastateks madalseisu, mida tingib seakatku levikust tingitud kauplemisspiirangud.

2.3. LISANDVÄÄRTUS JA TÖÖJÕU TOOTLIKKUS

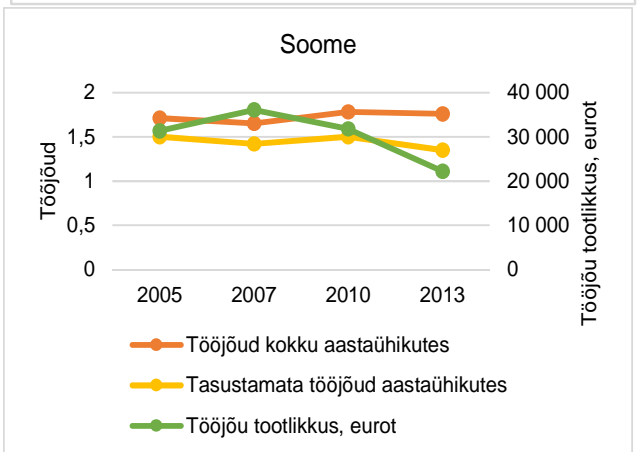
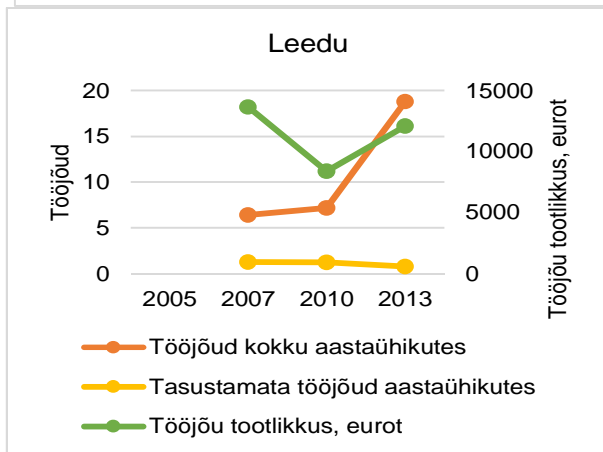
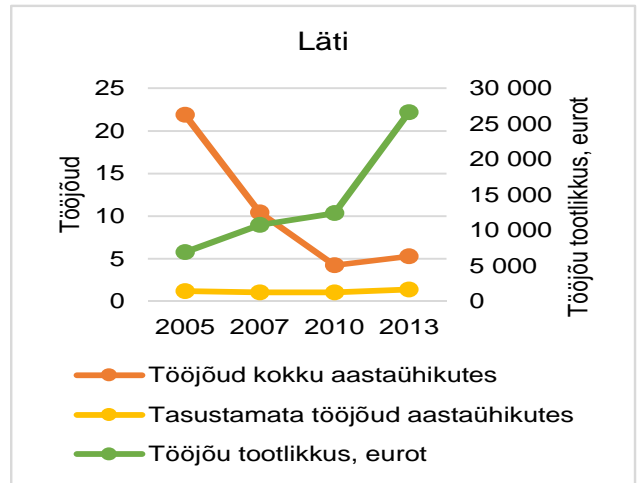
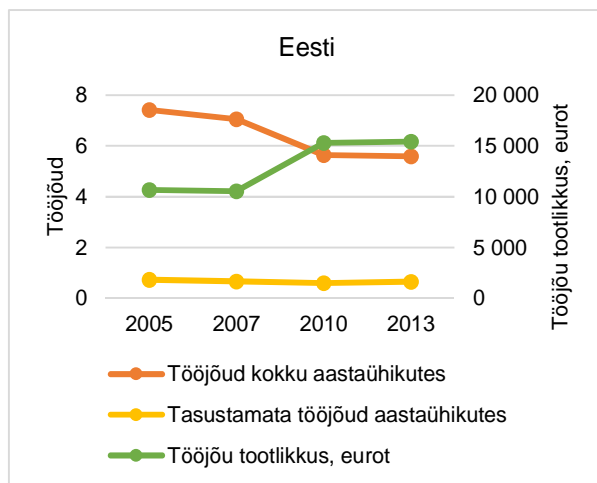
Andmete analüüsil kasutati FADN avalikku andmebaasi. Brutolisandväärtust ja tööjõu tootlikkust kajastati läbi sea- ja linnukasvatuse tootmistüübi (tootmistüüp 50), kuhu kuulub nii seakasvatus, linnukasvatus, kui ka erinevate teratoiduliste koduloomade kasvatus. FADN avaliku andmebaasi valimisse kuulus Balti igast riigist 15-40 ning Soomest 40-100 nimetatud tootmistüübi ettevõtjat. Seega FADN andmebaas sisaldab väikese hulga sea- ja linnukasvatavate andmeid, kus ettevõtjate näitajate varieeruvus võib olla väga suur ning ei pruugi kajastada reaalselt olukorda. Lisaks puudusid avalikus andmebaasis 2005. a kohta käivad Leedu näitajad.

Ettevõtjate brutolisandväärtus oli riigiti erinev (Joonis 7). 2013. aastal tootsid Leedu sea- ja linnukasvatavad kõrgeimat (313 326 eurot) ja Soome ettevõtjad madalaimat (88 718 eurot) lisandväärtust. Samas perioodil 2005–2013 oli Läti ja Leedu ettevõtjate brutolisandväärtus väga hüplik. Eesti ja Soome ettevõtjate brutolisandväärtuse muutused olid aastate lõikes oluliselt väiksemad.

Joonis 7. Brutolisandväärtus (eurot), 2005–2013
Allikas: FADN [SE410]

Ka tööjõu (aastaühikutes) kasutus ja tööjõu tootlikkus (tööjõu tootlikkus=netolisandväärtus/tööjõud kokku aastaühikutes) oli vaatlusalustes riikides erinev. Eestis, Lätis ja Leedus oli sea- ja linnukasvatusektor tööjõumahukam (keskmiselt 5,29 kuni 21,91 töötajat ettevõtja kohta) kui Soomes (keskmiselt 1,65 kuni 1,78 töötajat ettevõtja kohta, Joonis 8). Tasustamata tööjõudu kasutati kõikides riikides, Soomes mõnevõrra rohkem (keskmiselt 1,65 kuni 1,78 töötajat ettevõtja kohta) kui Balti riikides. Kõige vähem tasustamata tööjõudu kasutati Eestis (keskmiselt 0,6 kuni 0,73 töötajat ettevõtja kohta). 2013. aastal oli tööjõu tootlikkus kõrgem Lätis (26 639 eurot), millele järgnes Soome (22 164 eurot), siis Eesti (15 447 eurot) ja Leedu (12 070 eurot). Vaadeldaval perioodil tööjõu tootlikkus Lätis ja Eestis kasvas, Soomes langes. Andmete vähesuse tõttu Leedu ettevõtjate tööjõu tootlikkuse muutuse trendi ei ole võimalik välja tuua.

Joonis 8. Tööjõud aastaühikutes ja tööjõu tootlikkus (eurot) ettevõtja kohta, 2005–2013
 Allikas: FADN [SE010, SE015, SE425]

3. ÜLEVAADE EESTI SEAKASVATUSSEKTORIST AASTATEL 2015–2016

3.1. VALIM JA METOODIKA

Peatükis antakse ülevaade seakasvatajatest, kes pidasid aastatel 2015–2016 sigu ning loomakasvatusehitistest, mida kasutati sigade kasvatamisel. Andmed pärinevad PRIA loomade registrist seisuga 01.05.2016 ja äriregistrist. Registriandmete alusel on tegemist kõikse valimiga (üldkogumi vaatlusega).

Andmete kirjeldamisel kasutati andmete võrdlemist seakasvatajate suurusklassi alusel. Seakasvatajad jaotati sigade (põrsad, võõrdepõrsad, nuumsead, nooremised, emised ja kuldid) arvu alusel kolme suurusgruppi:

- 1) Väikepidaja, kes kasvatas 1–49 siga;
- 2) Keskmise tootja, kes kasvatas 50–999 siga;
- 3) Suurtootja, kes kasvatas 1000 ja enam siga.

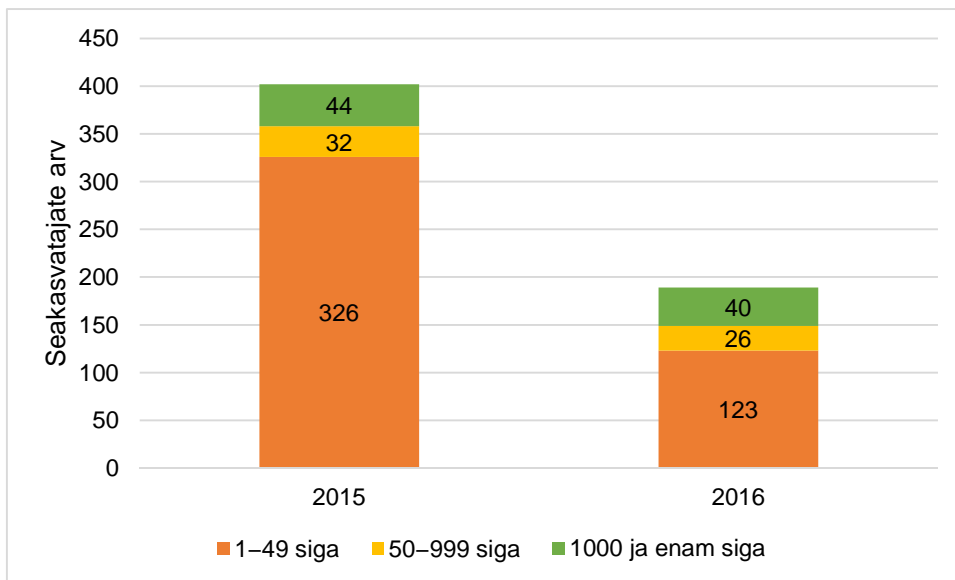
3.2. ÜLEVAADE SEAKASVATAJATEST

Alapeatükis kirjeldatakse seakasvatajate ja sigade arvu, seakasvatajate juriidilist vormi, ettevõtete tegutsemise aega ja omanike vanust, seakasvatustevõtete põhi- ja lisategevusala ning toetusõigusliku põllumajandusmaa suurust.

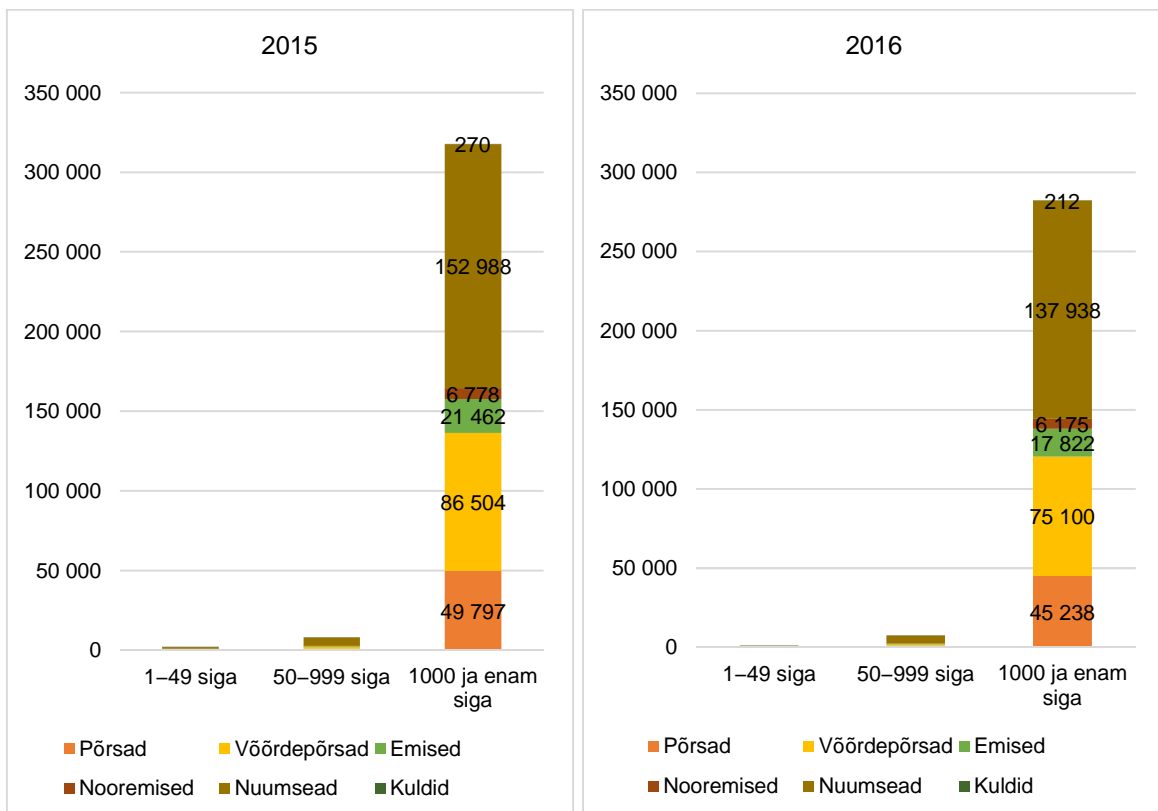
3.2.1. Seakasvatajate ja sigade arv

Eesti seakasvatajate arv kahanes kahe aasta võrdluses 2016. aastaks 53,0%. Kui 2015. aastal tegutses Eestis 402 seakasvatajat, siis 2016. aastal vaid 189 (joonis 9). Suurusgruppide lõikes oli mõlemal aastal kõige enam 1–49 siga pidavaid isikuid (65% seakasvatajatest). Suuruselt järgmise grupi moodustasid 1000 ja enam siga pidavad isikud ning väiksem grupp oli 50–999 siga pidavad isikud. Seakasvatajate suurusgruppide lõikes on kõikides suurusgruppides toimunud seakasvatajate arvu langus. Suurim langus toimus väikepidajate arvu osas.

Samas sigade arv kahanes kahe aasta võrdluses 11,2%. Kui 2015. aastal kasvatati Eestis 327 898 siga, siis 2016. aastal 291 012 siga (joonis 10). Mõlemal aastal kuulus 97% kasvatatavatest sigadest 1000 ja enam siga omavatele ettevõtjatele. Ülejäänud sead kuulusid sigade arvu alusel väike ja keskmise suurusega ettevõtjatele.

Joonis 9. Seakasvatatajate arv suurusgruppide lõikes, 2015–2016
Allikas: PRIA loomade register (seisuga 01.05.2016)

Joonis 10. Sigade arv suurusgruppide lõikes, 2015–2016
Allikas: PRIA loomade register (seisuga 01.05.2016)

Võib prognoosida, et nii seakasvatatajate kui ka sigade arv Eestis väheneb veelgi ja seda just väikepidajate arvelt. Muutus mõjutab eelkõige seakasvatatajate arvu, kuid tootmismahu vähem. Kuna seakatku levik on alates 2015. a nii Eesti metsades kui ka kodusigadel territoriaalses mõttes suurenenud, on seakatku oht muutunud püsivaks. Kuigi 2015. a suvel kehtestati väikemajapidamistes ja suurfarmides rangemad bioohutusnõuded, tuvastas 2016. a augusti alguses Veterinaar- ja Toiduamet seakasvatatajate erakorralise kontrolli käigus kuni 5% kontrollitud seakasvatustes puudusi bioohutusnõuete täitmisel. Kuna bioohutusnõuete järgimine

nõuab lisainvesteeringuid ja distsiplinaarset korraldustegevust, võib arvata, et see võib väikemajapidamistele tekitada raskusi ning otsustatakse seakasvatusest loobuda.

Taastootmise ja riigi isevarustatuse taseme seisukohast on oluline näitaja emiste arv. Lihtsal arvutuslikul alusel on võimalik koostada vajalik emiste arvu prognoos, mis sõltub eelkõige vajalikest lihatoodangust. Antud nn robustne meetod ei võta arvesse kõiki parameetreid, kuid on aktsepteeritav ning läbi arutatud Eesti Tõusigade Aretusühistuga. Kuna peatükis 2.2 esitatud statistilised andmed sealihatoodangu kohta näitasid 2015. aastal väga suurt tootmismahu (50,1 tuhat tonni), mis ei vasta tegelikult turu normaalsele käitumisele ning oli tingitud sigade Aafrika katku mõjust, siis on sobilik kasutada varasema perioodi andmeid. Käesoleva prognoosi koostamiseks kasutati järgmisi andmeid:

- Eeldatav vajalik sealihatoodang Eestis – 43 000 tonni;
- Tarbimine püsib perioodil 2017–2020 – 46 000 tonni;
- Nuumiku keskmine tapakaal – 81,2 kg;
- Jõudluskontrolli all olevate emiste taastootmisnäitaja, võõrutatud põrsaid aastaemise kohta – 23,5³;
- Mitte jõudluskontrolli kuuluvate karjade taastootmisnäitaja, võõrutatud põrsaid aastaemise kohta – 20,0;
- Jõudluskontrolli all olevate emiste arv 2015 (tõud, kus emiste arv on > 10) – 9 131 isendit;
- Emiste arv PRIA registris kokku - 24 682 isendit;

Edasiseks arvutamiseks koostati järgmine skeem, mille eelduseks on, et jõudluskontrollis osalev kari püsib 9 231 isendit. Arvutuskäik on järgmine:

Vajalik aastast tapale minevate nuumikute arv = sealihatoodang / nuumiku keskmine tapakaal ehk $43\,000 / 81,2 = 529\,557$ nuumikut

Vajalik aastaemiste arv mitte jõudluskontrollis osalevates karjades = aastast tapale minevate emiste arv – (jõudluskontrolli aastaemiste arv * võõrutatud põrsaid aastaemiselt) / võõrutatud põrsaid aastaemise kohta mitte jõudluskontrolli karjadest ehk

$529\,557 - (9\,131 * 23,5) / 20 = 15\,749$ aastaemist, kes toodavad $15\,749 * 20 = 314\,978$ võõrutatud põrsast nuumikute kasvatamiseks.

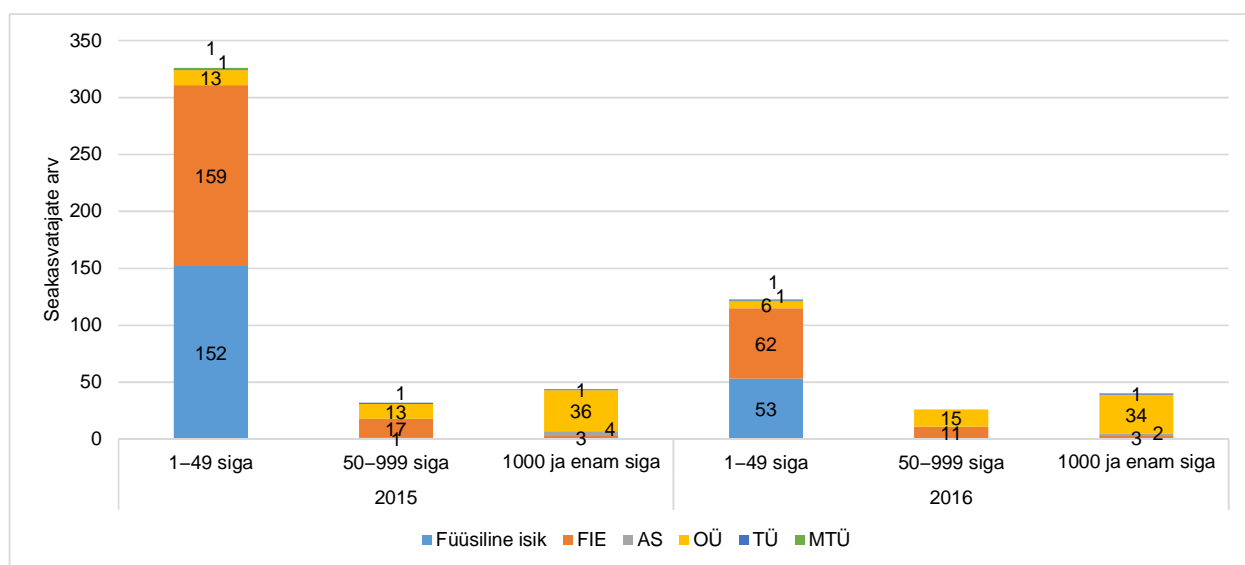
Kokku on vajalik Eestis $9\,131$ (jõudluskontrollis) + $15\,749$ (mitte jõudluskontrollis) = $24\,880$ aastaemist, kes tagaksid vajaliku nuumikute tootmismahu.

Tulemusest järeldub, et Eestis on vajalik tagada 2016. aastal PRIA loomade registris registreeritud emiste arv 24 682 isendit, mis tegelikult jääb alla vajaliku emiste arvu taseme sealihatootmisnõude tagamiseks.

³ Eesti jõudluskontrolli aastaraamat 2015. Sigade jõudluskontrolli näitajad, taastootmisnäitaja emiste tõugude keskmine kokku üle 10 emisega tõud jõudluses, lk 43
https://www.jkkeskus.ee/assets/tekstid/aastaraamatud/aastaraamat_2015.pdf

3.2.2. Juriidiline vorm

Mõlemal aastal moodustasid seakasvatajatest suurema osa füüsilisest isikust ettevõtjad (FIE), füüsilised isikud ja osäühingud (OÜ, joonis 11). Seakasvatajate seas oli ka mõni üksik aktsiaselts (AS), tulundusühistu (TÜ) ja mittetulundusühistu (MTÜ). Kahe aasta võrdluses on seakasvatajate hulgas kõige enam kahanenud füüsiliste isikute (38%lt 28%le) ja FIEde (45%lt 40%le) ning kasvanud OÜde (15%lt 29%le) osatähtsus. Seakasvatajate suurusklassi alusel kuni 49 siga kasvatavad isikud olid valdavalt kas FIEd (2015. aastal 49% ja 2016. aastal 50% suurusgrupi seakasvatajatest) või füüsilised isikud (2015. aastal 47% ja 2016. aastal 43% suurusgrupi seakasvatajatest). Enam kui 1000 siga kasvatavad isikud olid valdavalt OÜd (2015. aastal 82% ja 2016. aastal 85% suurusgrupi seakasvatajatest).

Joonis 11. Seakasvatajate juriidiline vorm suurusgruppide lõikes, 2015–2016
Allikas: PRIA loomade register (seisuga 01.05.2016)

Kui veel 2015. aastal oli seakasvatajate seas üheksa maheseakasvatajat (2,2% seakasvatajatest), siis 2016. aastal ei tegutsenud ükski seakasvataja mahetootjana. 2015. aastal maheseakasvatajatest pooled olid füüsilised ja pooled juriidilised isikud.

3.2.3. Tegutsemise aeg ning omanike vanus

Juriidilisest isikust seakasvatajate tegutsemise aeg FIEde ja teiste juriidiliste isikute (AS, OÜ, TÜ ja MTÜ) vahel väga ei erinenud (Tabel 3). Mõlemal vaatlusalusel aastal oli ettevõtjate keskmine tegutsemise aeg 14-15 aastat. Küll aga esinesid mõlemal aastal teatud seaduspärasus ettevõtjate suurusgrupi ja tegutsemise aja vahel. Üldistatult saab öelda, et mida vähem oli ettevõtjal sigu, seda vähem aega oli ta tegutsenud ning mida rohkem oli ettevõtjal sigu, seda kauem oli ta tegutsenud seakasvatajana.

Seakasvatajate vanus oli suurusgrupiti, seakasvataja tegevuse vormi ja aastate lõikes mõnevõrra erinev. Füüsiliste isikute keskmine vanus on langenud 56,9 aastalt 51,1 aastale. Keskmiselt kõige vanemad seakasvatajad olid FIEd, kelle keskmine vanus 2015. aastal oli 58,2 aastat ja 2016. aastal 59,7 aastat.

Tabel 3. Juriidiliste isikute keskmine tegutsemise aeg, 2015–2016

Suurusgrupp	2015		2016	
	FIE	teised juriidilised isikud	FIE	teised juriidilised isikud
1–49 siga	14,5	9,9	15,1	13,0
50–999 siga	17,9	13,4	17,7	13,6
1000 ja enam siga	19,3	16,1	19,3	16,0
Keskmine	15,1	14,6	15,9	15,4

Allikas: Äriregister (seisuga 16.06.2016), autori arvutused

Teiste juriidiliste isikute füüsilisest isikute omanike ja juhatuse liikmete keskmine vanus ei ole kahe aasta võrdluses oluliselt muutunud (omanike keskmine vanus oli 2015. aastal 53,6 ja 2016. aastal 54,8 aastat, juhatuse liikmete keskmine vanus oli 2015. aastal 49,6 ja 2016. aastal 49,3 aastat), samas omanikud oli keskmiselt mõnevõrra vanemad kui juhatuse liikmed. Ka seakasvatavate suurusgrupi ja seakasvatava vanuse vahel kehtis teatud seaduspärasus (va FIEd). Mida vähem oli seakasvataval sigu, seda vähem aega oli ta tegutsenud ning mida rohkem oli seakasvataval sigu, seda kauem oli ta tegutsenud seakasvatuses.

Tabel 4. Füüsilisest isikust seakasvatavate keskmine vanus ning ettevõtete füüsilisest isikust omanike ja füüsilisest isikust juhatuse liikmete keskmine vanus, 2015–2016

Suurusgrupp	2015				2016			
	Füüsilise isiku vanus	FIE vanus	Teised juriidilised isikud		Füüsilise isiku vanus	FIE vanus	Teised juriidilised isikud	
			omaniku vanus	juhatuse liikme vanus			omaniku vanus	juhatuse liikme vanus
1–49 siga	56,8	58,7	41,0	43,4	51,1	60,8	32,0	41,3
50–999 siga	68,0	54,6	48,0	47,0	-	55,3	54,5	46,4
1000 ja enam siga	-	52,3	55,9	51,7	-	52,3	55,2	50,3
Keskmine	56,9	58,2	53,6	49,6	51,1	59,7	54,8	49,3

Allikas: Äriregister (seisuga 16.06.2016), autori arvutused

3.2.4. Põhi- ja lisategevusala

Kuigi sigu pidavatel juriidilistel isikutel oli erinevaid põhitegevusalasid (EMTAK 2008 neljakohaline kood, Tabel 5), olid nad oma põhitegevusalalt tegevad peamiselt põllumajandus- ja metsamajandussektoris (jagu A, 2015. aastal moodustasid nad 97% ja 2016. aastal 95% juriidilistest isikutest). Suurem osa sigu pidavatest juriidilistest isikutest olid segapõllumajandustootjad (2015. aastal moodustasid nad 50% ja 2016. aastal 43% kõigist sigu pidavatest juriidilistest isikutest). Seakasvatus kui põhitegevusala oli 2015. aastal 49 (moodustades 20% ettevõtjatest) ja 2016. aastal 43 (moodustades 32% ettevõtjatest) juriidilisel isikul.

Tabel 5. Sigu pidavate juriidilisest isikute põhi- ja lisategevusala EMTAK 2008 neljakohalise koodi alusel, 2015–2016

Jagu	Neljakohalise EMTAKi selgitus	2015								2016				
		Põhi-tegevusala	Lisategevusala							Põhi-tegevusala	Lisategevusala			
			1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.		1.	2.	3.	4.
A Põllu- majandus, metsa- majandus ja kalapüük	Teravilja-, kaunvilja- ja õlitaimeseemnete kasvatus	17	6	2	2		2			13	5	1	2	
	Köögivilja-, juurvilja- ja mugulviljakasvatus	3						1		3				
	Muude üheaastaste põllukultuuride kasvatus	1	2	1							1			
	Muu puuvilja- ja marjakasvatus					1					1			
	Piimakarjakasvatus	14	1	1						3		1		
	Muu veislaste ja pühvliskasvatus	17	1							6				
	Hobusekasvatus	2									1			
	Lamba- ja kitsekasvatus	2												
	Seakasvatus	49	9			1				43	6	1		
	Kodulinnukasvatus	1	1		1					1	1			
	Muu loomakasvatus	5	1		1									
	Segapõllumajandus	123	1							58				
	Taimekasvatuse abitegevused	1	4	9					1		3	6	1	
	Loomakasvatuse abitegevused	1	5								4			
	Saagikoristusjärgsed tegevused				1								1	
	Metsavarumine	2	2							2	2		1	
	Metsamajandust abistavad tegevused										1			
C Töötlev tööstus	Liha töötlemine ja säilitamine, sh tapamajade tegevus	1								1				
	Liha- ja linnulihatoodete tootmine	1								1				
	Valmissööda tootmine loomakasvatusele			1								1		
F Ehitus	Elamute ja mitteeluhoonete ehitus	1		1						1		1		
G Hulgi- ja jae- kaubandus; mootor- sõidukite ja mootorrattaste remont	Põllumajandustoorme, elusloomade, tekstiilitoorme ja pooltoodete vahendamine		2								2			
	Toidukaupade, jookide ja tubakatoodete vahendamine				1								1	
	Mitmesuguste erinevate kaupade vahendamine		2								1			
	Teravilja, töötlemata tubaka, seemnete ja loomasööda hulgimüük	1	1		1					1	1			
	Liha ja lihatoodete hulgimüük		1								1			
	Muude masinate, seadmete ja lisaseadmete hulgimüük									1				
	Jaemüük muudes spetsialiseerumata kauplustes	1												
	Apteekide tegevus					1								1
H Veondus ja laondus	Kaubavedu maanteel		1				1				1			
I Majutus ja toitlustus	Hotellid ja muu sarnane majutus	1												
L Kinnisvara- alane tegevus	Enda või renditud kinnisvara üürileandmine ja käitus		1	1	1	1					1	3	1	1

Jagu	Neljakohalise EMTAKi selgitus	2015								2015				
		Põhi-tegevusala	Lisategevusala							Põhi-tegevusala	Lisategevusala			
			1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.		1.	2.	3.	4.
M Kutse-, teadus- ja tehnikaalane tegevus	Veterinaaria	1												
N Haldus- ja abitegevused	Muu puhastustegevus	1												
P Haridus	Mujal liigitamata koolitus									1				
R Kunst, meelelahutus ja vaba aeg	Muu sporditegevus									1				
S Muud teenindavad tegevused	Muu mujal liigitamata teenindus		2		1						1			
KOKKU		246*	43	16	9	4	3	1	1	136	33	14	7	2

*Kolme juriidilise isiku andmed olid äriregistrist kustutatud ning seetõttu need tabelis ei kajastu.

Allikas: Äriregister (seisuga 16.06.2016)

Lisaks põhitegevusalale oli 2015. aastal registreeritud lisategevused 43 ja 2016. aastal 33 ettevõtjal. 2015. aastal oli ühel ettevõtjal maksimaalselt seitse ja 2016. aastal kahel ettevõtjal maksimaalselt neli lisategevusala. Suurem osa lisategevustest kuulusid põllumajandus- ja metsandussektorisse. Mõlemal aastal kolm peamist lisategevusala olid: taimekasvatuse abitegevused, teravilja-, kaunvilja- ja õlitaimeseemnede kasvatus ning seakasvatus.

Üldjuhul seakasvatavad oma tapamaja ei oma ning tapamaja teenuseid ostetakse sisse teistelt juriidilistelt isikutelt. Esines kaks erandit, kes küll kasvasid sigu, kuid olid oma põhitegevusalalt liha töötleva või liha- ja linnuliha toodete tootja. Üks neist kasvas ise ka teravilja ning omas tapamaja ja vorstitsehhi. Teisel oli samuti tapamaja ja lihapood. Lihapoes turustati oma seafarmi toodangut (peamiselt esmatöödeldud sealiha, ettevalmistatud pool- ja kuumtöödeldud tooteid). Kuna ettevõtja on tarneahela kvaliteeti parandanud, on nõudlus sealihatoodete järele suur ning ettevõtjal on soov sealiha toodete nomenklatuuri täiendada kulinaariatoodetega.

Lisaks oli seakasvatajate seas ettevõtjaid, kes erinevate juriidiliste isikutena on pikendanud tarneahelat toorme tootmisest kuni lõpptoote (esmatöödeldud sealiha, pooltoode jne) turustamise kaudu lõpptarbijani. Selline kombineeritud tegevus lühikese tarneahela kaudu on seakasvatajaid hoidnud kriisi ajal halvimalt (seakasvatusest tekkinud kulud kaetakse peamiselt toodangu müümisest lõpptarbijale).

Seakasvatavad, kelle tegevus põhineb Eesti kapitalil, on juba alates 2012. aastast elussigade müügikeelu kehtestamisest Venemaale mõelnud ühise tapamaja loomisest. 2016. aasta kevadel sai see teoks. Loodi tulundusühistu, mille eesmärgiks on toetada ja soodustada oma liikmete majanduslikke huve läbi ühise majandustegevuse (oma liikmete poolt toodetud sealiha väärindamine, sealiha toorainena varumine ja töötlemine, sellest toodangu valmistamine ja toodangu turustamine).

Seakasvatajate põhitegevusala erines suurusgruppide lõikes, kuid mitte kahe aasta võrdluses (tabel 6). Üldistades saab öelda, et mida vähem oli ettevõtjal sigu, seda suurema tõenäosusega oli ettevõtja põhitegevusala segapõllumajandus ning mida rohkem oli ettevõtjal sigu, seda suurema tõenäosusega oli tegemist põhitegevusealalt seakasvatajaga. Teatud reeglipärasus kehtis ka

lisategevusalade osas. Mida vähem oli ettevõtjal sigu, seda suurema tõenäosusega ettevõtjal lisategevusalasid ei olnud (kuna tegemist oli valdavalt segapõllumajandustootjatega) ning mida rohkem oli ettevõtjal sigu, seda suurema tõenäosusega oli ettevõtjal lisaks põhitegevusele lisategevusala. Enamlevinud lisategevusala väikepidajatel ei eristunud. Ülejäänud kahe suurusgrupi enamlevinud lisategevusalades esines teatud sarnasusi. Lisaks seakasvatusele tegeleti peamiselt teravilja-, kaunvilja- ja õlitaimeseemnete kasvatusega või pakuti taimekasvatusalaseid teenuseid (põllumajandusmaa hooldus, põllutöömashinade rentimine koos operaatoriga, põllukultuuride külvamine ja harimine vms).

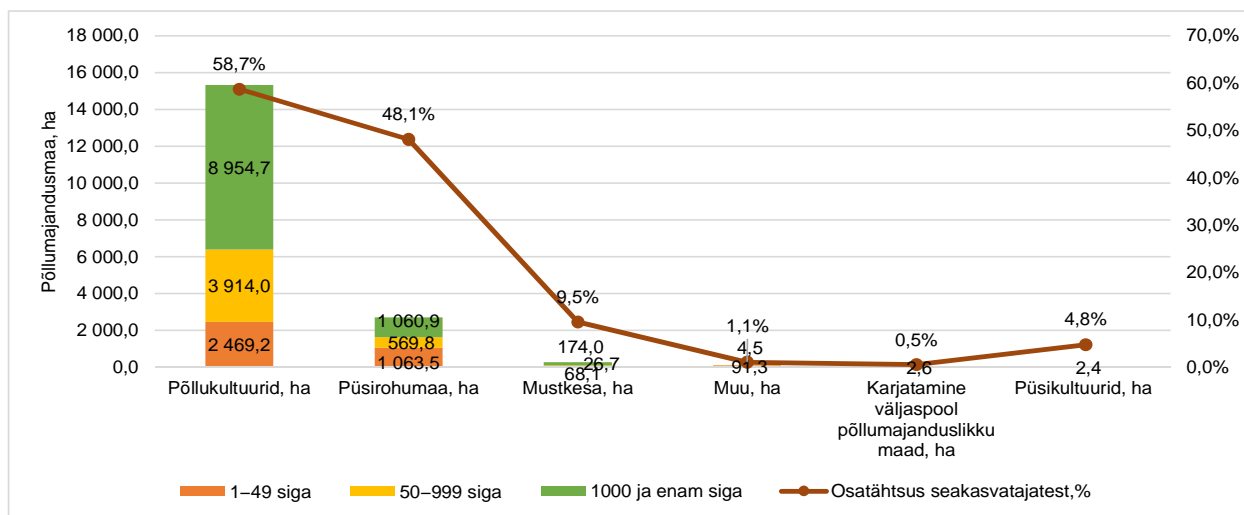
Tabel 6. Sigu pidavate juriidilisest isikute enamesinenud põhi- ja lisategevusala EMTAK 2008 neljakohalise koodi alusel, 2015–2016

Suurus-grupp	2015			2016		
	Enam-levinud põhi-tegevusala	Lisategevuse olemasolu sigu pidavatest isikutest	Enamlevinud lisategevusala	Enam-levinud põhi-tegevusala	Lisategevuse olemasolu sigu pidavatest isikutest	Enamlevinud lisategevusala
1–49 siga	Segapõllu-majandus	6%	Ei eristunud	Segapõllu-majandus	5%	Ei eristunud
50–999 siga	Segapõllu-majandus; seakasvatus	35%	Seakasvatus; taimekasvatuse abitegevused; teravilja-, kaunvilja- ja õlitaimeseemnete kasvatus	Seakasvatus; segapõllu-majandus	32%	Seakasvatus; taimekasvatuse abitegevused
1000 ja enam siga	Seakasvatus	50%	Taimekasvatuse abitegevused; teravilja-, kaunvilja- ja õlitaimeseemnete kasvatus	Seakasvatus	55%	Teravilja-, kaunvilja- ja õlitaimeseemnete kasvatus

Allikas: Äriregister (seisuga 16.06.2016), autori arvutused

3.2.5. Toetusõigusliku põllumajandusmaa suurus

Kuna 2016. aastal arvestatav osa seakasvatajatest olid segapõllumajandustootjad (58 juriidilist isikut) ja füüsilised isikud (53 isikut) ning seakasvatus oli põhitegevusala vaid 43 juriidilisel isikul, tegeles 61% seakasvatajatest põlluharimisega (115 isikut) 18 401,4 hektaril. Kõige enam tegeleti põllukultuuride kasvatamisega (59% seakasvatajatest, Joonis 12, Lisa 1) 15 338 hektaril. Ligi pooled seakasvatajatest omasid ka püsirohumaad, kuid selle pind oli oluliselt tagasihoidlikum (2 694 ha). Ülejäänud põllumajandusmaa tüüpide kasutus seakasvatajate hulgas oli tagasihoidlik.

Joonis 12. Toetusõigusliku põllumajandusmaa pindala (ha) ja selle osatähtsuse jaotus (%), 2016
Allikas: PRIA

Oluline osa põllukultuuride pindalast kuulus 15 suurtootjale (8 955 ha). 3 914 ha põllukultuuride pindalast kuulus 14 keskmisele (pidas 50–999 siga) ja 2 469 ha 86 väikepidajale (pidas 1–49 siga). Põhitegevuse gruppide lõikes kuulus 12 300 ha toetusõiguslikku põllumajandusmaad põllumajandustootjatele (EMTAK 0111–0145 ja 0147–0164), kelle põhitegevusala ei olnud seakasvatus (EMTAK 0146). Põhitegevusalalt seakasvatajatele kuulus 5 023 ha toetusõiguslikku põllumajandusmaad. Põllumajandusmaad ühe sea kohta oli kõige rohkem füüsilistel isikutel (keskmiselt 1,56 ha ühe sea kohta) ning kõige vähem põhitegevusalalt seakasvatajatel (0,15 ha ühe sea kohta).

Toetusõiguslikku põllumajandusmaad ei olnud 74 isikul (39% seakasvatajatest). Kõige enam oli neid füüsiliste isikute (34 isikut) ja põhitegevusalalt seakasvatajate seas, kes pidasid 1000 ja enam siga (22 isikut).

Lisades seakasvatajate toetusõigusliku põllumajandusmaa juurde OÜ ja AS omanike põllumajandusmaad, siis Joonis 12 kajastatu väga ei muutu. Vaid kahel 1000 ja enama seaga ettevõtte omanikul oli kasutatavat põllumajandusmaad, kokku 64,8 ha.

Tabel 7. Põllumajandusmaa omamine ning ostusööda ja tooraine ja materjali osatähtsus muutuvkuludes, 2015

Põhitegevuse grupp	Omab põllumajandusmaad*				Põllu- majandus- maad mitte- omavate se- kasvatajate arv	Muutuvkuludes**	
	seakasvatajate arv	põllukultuurid, ha	ülejäänud maa, ha	maad ühe sea kohta, ha		ostusööda osatähtsus	tooraine ja materjali osatähtsus
Füüsiline isik	19	91,31	70,46	1,56	34	n/a	n/a
1–49 siga	19	91,31	70,46	1,56	34	n/a	n/a
Põllumajandus- tootmine, va seakasvatus	81	9 975,21	2 325,21	0,63	3	22,4%	88,3%
1–49 siga	63	2 184,07	867,64	5,01	1	n/a	n/a
50–999 siga	13	3 905,44	598,39	1,20	1	n/a	n/a
1000 ja enam siga	5	3 885,70	859,18	0,31	1	n/a	n/a

Seakasvatus	11	4 650,63	372,11	0,15	32	54,4%	70,1%
1–49 siga	1	31,04	5,09	1,64	0	n/a	n/a
50–999 siga	1	8,56	2,59	0,14	10	n/a	n/a
1000 ja enam siga	9	4 611,03	364,43	0,15	22	53,1%	70,1%
Väljaspool põllu- majandustootmist	4	620,74	295,86	0,24	5	n/a	n/a
1–49 siga	3	162,74	284,49	6,04	2	n/a	n/a
50–999 siga	0	0	0	0	1	n/a	n/a
1000 ja enam siga	1	458,00	11,37	0,13	2	n/a	n/a
Kokku	115	15 337,89	3 063,64	0,33	74	47,0%	75,4%
1–49 siga	86	2 469,16	1 227,68	4,60	37	n/a	n/a
50–999 siga	14	3 914,00	600,98	1,18	12	n/a	n/a
1000 ja enam siga	15	8 954,73	1 234,98	0,19	25	48,7%	73,0%

*Allikas: PRIA, autori arvutused

** Muutuvkulud on kaubad, toore ja materjali tähenduses. Allikas: Äriregister (seisuga 12.10.2016), autori arvutused

FADN andmetest on teada, et 2014. aastal moodustas sööt sigadele ja lindudele (sea- ja linnukasvatuse tootmistüüp 50, kus testettevõtteid oli 21) 56,3% ettevõtte kogukuludest. Sigade söödakulud oli keskmiselt 521 €/LÜ, millest 13% katis oma toodetud sööt. (Eesti Konjunkturiinstituut 2015:21-24)

Seakasvatavate 2015. aasta kulude analüüs näitas, et keskmiselt moodustas ostusööda kulu 47,0% (mediaan 50,2%) ning tooraine ja materjali (siia kuulus söödavili, söödakontsentrandid, kütus vms) kulu 75,4% (mediaan 73,8%) muutuvkuludest. Ostusööda ning tooraine ja materjali muutuvkulud tõid oma majandusaasta aruannetes välja eelkõige suurtootjad (pidas 1000 ja enam siga). Suurtootjatel moodustas ostusööt 48,7% ning tooraine ja materjal 73,0% muutuvkuludest. Kuna 55% suurtootjate lisategevusala oli teraviljakasvatus, kasvatati teravilja suuremal või vähemal määral oma farmis sigade söödaks. Keskmiste tootjate ja väikepidajate ostusööda ning tooraine ja materjali osatähtsust muutuvkuludes ei olnud võimalik välja tuua. Tegemist oli valdavalt segapõllumajandustootjatega, kes majandusaasta aruannetes sööda osatähtsust muutuvkuludes välja ei olnud toonud. Saadud tulemusi tuleks kasutada teatud reservatsiooniga, kuna seakasvatuseettevõtja omaniku seoseid teise ettevõttega on keerukas välistada, mistõttu oma- ja ostusööda osakaal võib olla suhteline.

3.3. ÜLEVAADE SIGADE PIDAMISEL KASUTATAVATEST LAUTADEST

Ülevaade sisaldab infot sigade pidamisel kasutatavate lautade arvu, nende suuruse, nendes sisalduvate loomakohtade arvu, lauda valmimise aasta ja laudas lisaks sigadele teiste loomade (veised ja lambad) arvu kohta. Ülevaates kasutatavad andmed pärinevad PRIA hallatavast lautade andmebaasist ning ei kajasta sigade pidamisel kasutatavate kõikide lautade andmeid (va lautade arv). 2015. aasta kohta käiv andmestik sisaldas 84% lautade puhul loomakohtade arvu, 87% puhul pindala ja 97% puhul lauda valmimisaastat. 2016. aasta kohta käiv andmestik oli mõnevõrra ebatäpsem (loomakohtade arv oli teada 82%, pindala 84% ja valmimisaasta 93% lautadel).

Tabel 8. Lautade arv, pindala (m²), loomakohtade arv ja lauda valmimise aasta (keskmine) suurusgruppide lõikes, 2015–2016

Suurus-	2015	2016
---------	------	------

grupp	Lautade arv	Looma-kohtade arv	Pindala, m2	Valmimise aasta, kvartiil			Lautade arv	Looma-kohtade arv	Pindala, m2	Valmimise aasta, kvartiil		
				alumine	keskmine	ülemine				alumine	keskmine	ülemine
1–49 siga	326	9 430	58 181	1938	1976	1991	124	5 757	32 021	1940	1976	1990
50–999 siga	32	40 109	74 035	1966	1970	1989	26	40 612	67 188	1969	1975	1990
1000 ja enam siga	81	314 352	382 273	1973	1978	1985	72	287 720	360 968	1971	1978	1985
Kokku	434	339 791	482 319	1954	1977	1990	220	316 001	420 957	1964	1976	1990

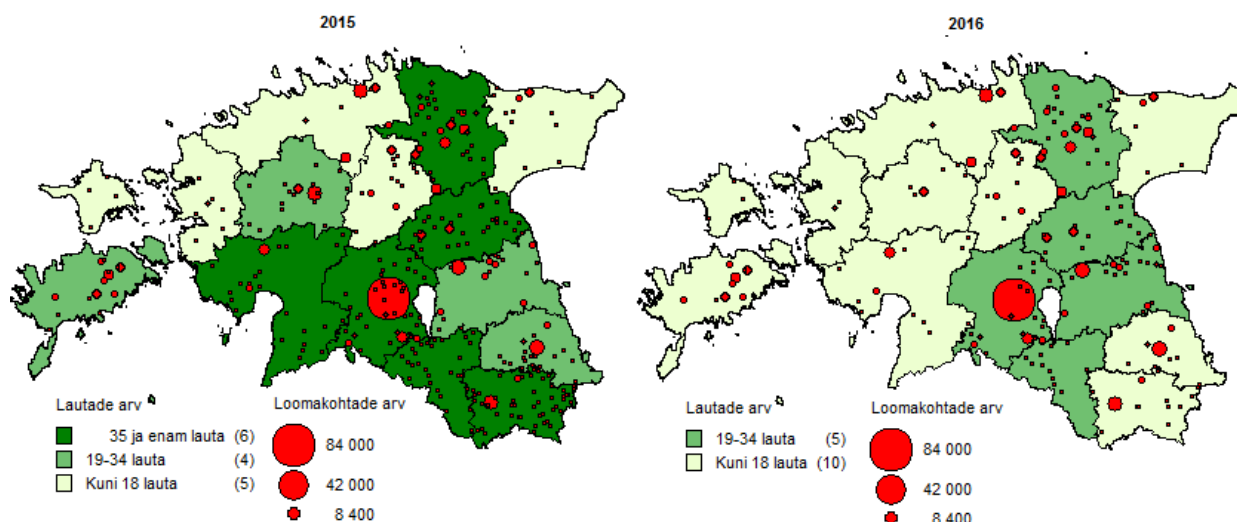
Allikas: PRIA loomade register (seisuga 01.05.2016)

Tabelis 8 on toodud sigade pidamisel kasutatavate lautade arv, pindala, loomakohtade arv ja lautade valmimise aasta kvartiilid sigu pidavate isikute (nii füüsiliste kui ka juriidiliste isikute) suurusgruppide lõikes. Lautasid iseloomustavate näitajate juures tasub tähele panna, et ühel laudal võis olla samaaegselt mitu kasutajat. 2015. aastal oli selliseid lautu neli ja 2016. aastal üks. Seetõttu ei ole lautade näitajad suurusgruppide lõikes summeeritud real „kokku“, kuna sisaldaks sel juhul topelt arvestust.

Kahe aasta võrdluses kahanes seakasvatustes kasutatavate lautade arv 48%. Kui 2015. aastal kasutati sigade pidamisel 434 lauta, siis 2016. aastal vaid 225 lauta. Samas kasutatavates lautades loomakohtade arv ja lauda pindala nii oluliselt ei vähenenud (kahanemine oli vastavalt 5% ja 10%). Seakasvatajate suurusgruppide lõikes on näha, et seakasvatuse on lõpetanud just väikepidajad.

Sigade pidamisel kasutatava lauda ehitamise aasta keskmine kvartiil näitab, et sealaudad ehitati 1970. aastate keskel ehk keskmiselt 40 aastat tagasi. Seakasvatajate suurusgruppide alusel saab öelda, et väikepidajatel varieerus lauda valmimise aasta oluliselt rohkem kui keskmistel ja suurtootjatel. Suurtootjate laudad olid keskmiselt 30–40 aastat vanad. 2016. aastal sealaudana kasutatav vanim hoone pärines 1850. ja kõige uuem 2015. aastast. Mõlemad hooned kuulusid 1–49 siga pidavatele isikutele.

Sigade pidamisel kasutatavate lautade ja nendes olevate loomakohtade arvu alusel on võimalik eristada aktiivseid ja vähemaktiivseid seakasvatuse piirkondi (Joonis 13). Mõlemal vaatlusalusel aastal aktiivsed seakasvatustemaakonnad olid Valga-, Viljandi-, Tartu-, Jõgeva- ja Lääne-Virumaa ning vähemaktiivsemad Hiiu-, Lääne-, Harju-, Järva- ja Ida-Virumaa. 2015. aastal oli aktiivsem seakasvatus ka Pärnu- ja Võrumaal, kuid SAK ja majanduslike mõjude tõttu kahanes seakasvatus nendes maakondades märgatavalt.

Joonis 13. Sigade pidamisel kasutatavate lautade ja nendes olevate loomakohtade arv, 2015–2016
Allikas: PRIA loomade register (seisuga 01.05.2016), Maa-amet

Seakasvatusele orienteeritud farmides toimub enamasti spetsialiseerumine, kus ühes farmis toodetakse porsaid ning teine farm on ehitatud nuumsigade kasvatamiseks. Lisaks on aretusfarmid, mille põhieesmärgiks on parandada tõugu, see tähendab toota nooremiseid ja -kulte tootmisfarmidele ja kuldijaamadele. PRIA loomade registri andmetele tuginedes saab öelda, et spetsialiseerunud lautu seakasvatavate ja sigade arvu vähenemise tulemusel on vähemaks jäänud (Tabel 9). Samas on tabel indikatiivne, kuna väikese sigade arvuga kasvatajate ja vahemikus 50–999 seaga ettevõtjate puhul ei saa rääkida spetsialiseerumisest, kuna samas laudas võis ettevõtja pidada ka teisi koduloomi (Tabel 11). Kahe aasta võrdluses on sigade pidamisel spetsialiseerunud lautade osatähtsus seakasvatuses kasutatavatest lautadest vähenenud 66%lt 56%le. Oluliselt vähenes porsaste ja nuumsigadega lautade arv. 2016. aastal oli suurtootjatel nuumseafarme 32, kus kasvatati keskmiselt (mediaan) 1 853 nuumsiga ning võõrdepõrsafarme kolm, kus kasvatati keskmiselt (mediaan) 6 834 võõrdepõrsast.

Tabel 9. Spetsialiseerunud lautade arv ja nendes peetavate keskmine (mediaan) sigade arv suurusgruppide lõikes, 2015–2016

Siga	Suurusgrupp	2015		2016	
		Lautade arv	Keskmiselt sigu (mediaan)	Lautade arv	Keskmiselt sigu (mediaan)
Põrsas		50	2	3	4
	sh 1–49 siga	50	2	3	4
	50–999 siga	-	-	-	-
	1000 ja enam siga	-	-	-	-
Võõrdepõrsas		37	2	10	3
	sh 1–49 siga	35	2	7	3
	50–999 siga	-	-	-	-
	1000 ja enam siga	2	7 594	3	6 834
Nuumsiga		192	3	104	7
	sh 1–49 siga	152	2	66	3
	50–999 siga	4	645	6	199
	1000 ja enam siga	36	1 793	32	1 853
Nooremis		-	-	1	6
	sh 1–49 siga	-	-	1	6
	50–999 siga	-	-	-	-
	1000 ja enam siga	-	-	-	-
Emis		6	2	3	2
	sh 1–49 siga	6	2	3	2
	50–999 siga	-	-	-	-
	1000 ja enam siga	-	-	-	-
Kult		3	43	2	48

sh 1–49 siga	2	22	1	38
50–999 siga	-	-	-	-
1000 ja enam siga	1	62	1	58
KOKKU	288	-	123	-
Sigade pidamisel kasutatavatest lautadest	66,3%	-	55,9%	-

Allikas: PRIA loomade register (seisuga 01.05.2016)

Vaadeldes põrsaste ja võõrdepõrsaste lautade valmimise aasta kvartiile (Tabel 10), oli lautade valmimise aasta alumine, keskmine ja ülemine kvartiil madalam lautadel, kus peeti ainult põrsaid ja võõrdepõrsaid. Lautades, kus peeti lisaks põrsastele ja võõrdepõrsastele teisi sigu, oli lauda valmimise aasta kvartiilid kõrgemad.

Tabel 10. Lauda valmimise aasta (kvartiilid), kus peetakse põrsaid ja võõrdepõrsaid, 2015–2016

	2015			2016		
	Lauda valmimise aasta, kvartiil			Lauda valmimise aasta, kvartiil		
	alumine	keskmine	ülemine	alumine	keskmine	ülemine
Kõik laudad, kus peetakse põrsaid	1959	1977	1990	1969	1978	1987
Laudad, kus peetakse ainult põrsaid	1938	1975	1991	n/a	n/a	n/a
Kõik laudad, kus peetakse võõrdepõrsaid	1961	1978	1990	1969	1978	1990
Laudad, kus peetakse ainult võõrdepõrsaid	1936	1961	1985	1937	1973	1986
Kõik laudad	1954	1977	1990	1964	1976	1990

Allikas: PRIA loomade register (seisuga 01.05.2016)

Kuna seakasvatavate hulgas oli nii füüsilisi isikuid, kui ka ettevõtjaid, kes olid valdavalt segapõllumajandustootjad, peeti lisaks sigadele samas laudas ka teisi koduloomi (Tabel 11). Kõige enam peeti koos sigadega ühes laudas veiseid (2015. aastal 45% ja 2016. aastal 22% lautadest). Lauda ühiskasutust sigade ja lammaste poolt esines harvem (2015. aastal 11% ja 2016. aastal 8%). Kahe aasta võrdluses on selline lautade riskasutus vähenenud. Seakasvatavate suurusgruppide ja lauda riskasutuses erinevate loomade poolt kehtis teatud reeglipärasus. Mida vähem oli seakasvataval sigu, seda suurema tõenäosusega pidas seakasvataja sigadega samas laudas ka veiseid või lambaid ning mida rohkem oli seakasvataval sigu, seda suurema tõenäosusega pidas ta laudas vaid sigu. Seda kinnitab ka sigade pidamisel kasutatavates lautades kasvatavate veiste ja lammaste arv seakasvatavate suurusgruppide tasandil.

Tabel 11. Sigade pidamisel kasutatavate lautades peetavad veised ja lambad, 2015–2016

Suurus-grupp	2015				2016			
	Osatähtsus sigade pidamisel kasutatavatest lautadest, kus peeti		Sigade pidamisel kasutatavates lautades		Osatähtsus sigade pidamisel kasutatavatest lautadest, kus peeti		Sigade pidamisel kasutatavates lautades	
	veiseid	lambaid	veiste arv	lammaste arv	veiseid	lambaid	veiste arv	lammaste arv
1–49 siga	58%	15%	3 941	1 459	37%	14%	956	235
50–999 siga	22%	6%	324	86	8%	4%	21	57
1000 ja enam siga	1%	0%	46	0	1%	0%	46	0
Kokku	45%	11%	4 311	1 545	22%	8%	1 023	292

Allikas: PRIA loomade register (seisuga 01.05.2016)

4. SEAKASVATAJATE TULEMUSLIKKUS JA RIIKLIKEST ARENGUKAVADEST SAADUD TOETUSED

Peatükis esitatakse seakasvatavate tulemuslikkust ja varade kasutamist aastatel 2010–2015 ning aastatel 2001–2015 riiklikest arengukavadest saadud toetusi. Seakasvatavate majandusnäitajate analüüs põhineb äriregistri (seisuga 31.08.2016) ja toetuste kasutus PRIA andmetel.

4.1. TULEMUSLIKKUS JA VARADE KASUTAMINE AASTATEL 2010–2015

Majandusliku ehk finantsilise tulemuslikkuse hindamise eesmärk on iseloomustada seakasvatusega tegelevate ettevõtjate finantsnäitajate taset ning muutuseid perioodil 2010–2015. Kuna töö eesmärk on hinnata seakasvatuse ettevõtjate hetkeolukorda, siis hinnatavaks grupiks on 2016. aastal tegutsevad ja seakasvatusega tegelevad ettevõtjad. Majanduslik analüüs põhineb äriühingute andmetel, kus vastavalt andmete kättesaadavusele kuulus valimisse 48 äriühingut. Võrreldes FADN andmetega, on tegemist kõikse valimiga vastavalt isiku sigade olemasolu arvestavalt. St kõikide majapidamiste kaasamist ja ettevõtja täpsemat spetsialiseeritust seakasvatusele (seakasvatuse osakaalule) ei määrata. Suurusgruppide lõikes on võimalik esitada tulemused üle 50 sea kasvatavate ettevõtjate kohta (keskmised seakasvatavad ja suurtootjad). Äriühingute hulgas oli üksnes kolm OÜd ja üks TÜ, kelle sigade arv oli alla 50 ning selle tõttu ei ole võimalik kõige väiksema suurusgrupi andmeid esitada. FIEde andmete osas saab järeldada, et nende analüüsimine ei mõjutaks tulemusi tasakaalustatult, kuna 2016. aastal seakasvatusega tegelevatest FIEst üksnes 14 (5% FIEde üldarvust) omasid üle 50 sea, sh kolm ettevõtjat üle 1000 sea. Ülejäänud FIED pidasid keskmiselt 9,6 siga ja sellise tootmismahu juures ei ole otstarbekas finantsmajanduslikku tulemuslikkust mõõta. Lisaks FIEdele ei ole füüsilisest isikust seakasvatavate andmed analüüsitavad. Füüsilisi isikuid oli kokku 53, kes pidasid keskmiselt 5,1 siga (seisuga 01.05. 2016).

Seakasvatavate tulemuslikkuse hindamisel kasutati müügitulu, põhivara ja kasumi muutuse ning suhtarvude horisontaalanalüüsi. Ettevõtjate tulemuslikkuse hindamiseks kasutatavad näitajad olid järgmised:

- müügitulu puhasrentaablus (puhaskasum/müügitulu);
- varade puhasrentaablus ehk ROA (puhaskasum/aasta keskmine koguvara);
- omakapitali puhasrentaablus ehk ROE (puhaskasum/omakapital);
- EBITDA marginaal (EBITDA/müügitulu).

Eelmärgitud näitajate eesmärk on hinnata ettevõtte kasumi teenimise võimet ning hinnata rahalise kulude ja tulude muutumise tasakaalu. Viimast on võimalik teha EBITDA (*Earnings Before Interest, Taxes, Depreciation and Amortization* - tulu enne intresse, makse, põhivara kulumit, immateriaalse aktiva amortisatsiooni ja liisingumakseid) kaudu, mis hõlmab üksnes rahalise tulu ja kuluandmete vahet ning välistatud on maksud ja mitterahalise näitajana kulum. Müügitulu puhasrentaablus näitab, kui tasuv on üks müügikäibe euro pärast kulusid ja maksude maksmist. Varade puhasrentaablus iseloomustab mitu eurot puhaskasumit teenitakse ühe varade maksumuses oleva euro kasutamisest. Omakapitali puhasrentaablus näitab omanike investeeringute tasuvust.

Lisaks hinnatakse kohustuste taseme muutumist (võlakordaja - kohustused kokku/bilansimaht) ning maksevõimet (käibevara/lühiajalised kohustused) jätkusuutlikkuse seisukohast. Jätkusuutlikkust mõjutab samuti kasum, mille kaudu tekib omafinantseerimise võime. Tuleb

eeldada, et täiendavate investeeringute tegemisel laenukapitali kaasamisega on vajalik tagada 10-30% omafinantseeringu tase.

Äriregistri andmetele tuginedes oli seisuga 31.12.2015 seakasvatusega tegelevates äriühingutes kokku 630 töötajat. Ettevõtete kogu müügitulu oli üle 83 mln euro ja materiaalsel põhivara üle 58 mln euro. Ettevõtjate kulud tootmiseks ja majandamiseks olid kokku ligikaudu 5 mln eurot väiksemad kui müügitulu, mistõttu ei suudetud katta tulust intresse ja kulumit ning jäadi puhaskasumi osas negatiivse saldoga. Ettevõtjate keskmine töötajate arv on 2015. aastaks vähesel määral suurenenud, kuid üldiselt iseloomustab ettevõtjaid stabiilne keskmine töötajate arvu tase suurusgruppide lõikes (Tabel 12). 50–999 siga pidavad ettevõtjad on aastate lõikes hoidnud 3,7-4,6 ja suurtootjad 18,3-21,1 täistööajaga töökohta.

Tabel 12 . Majandusnäitajate muutus (tuhat eurot), 2010–2015

Näitaja	Suurusgrupp	2010	2011	2012	2013	2014	2015	Muutus 2015/2010	Keskmine muutus aastas
Müügitulu	kokku	1567,9	1869,6	1986,6	2082,2	1994,6	2082,1	32,8%	5,8%
	50–999 siga	212,6	216,5	233,8	437,4	530,4	222,0	4,5%	0,9%
	1000 ja enam siga	2189,8	2737,2	2908,7	2975,0	2782,6	2670,3	21,9%	4,0%
EBITDA	kokku	124,8	162,0	112,4	112,9	132,2	96,3	-22,8%	-5,1%
	50–999 siga	55,0	68,7	73,4	115,6	100,2	63,2	15,0%	2,8%
	1000 ja enam siga	159,6	215,7	141,2	120,6	156,3	103,1	-35,4%	-8,4%
Puhaskasum	kokku	56,0	113,4	67,4	42,7	34,1	-6,9	-112,3%	-
	50–999 siga	22,3	33,8	34,6	67,0	52,8	8,7	-60,8%	-17,1%
	1000 ja enam siga	73,7	151,8	88,0	34,3	27,9	-17,2	-123,3%	-
Materiaalne põhivara	kokku	986,2	1025,5	1045,2	1159,5	1182,2	1469,0	49,0%	8,3%
	50–999 siga	236,5	258,3	274,7	343,0	350,4	413,9	75,0%	11,8%
	1000 ja enam siga	1334,9	1442,7	1464,4	1580,1	1634,4	1840,1	37,8%	6,6%
Töötajate arv	kokku	15,4	15,9	13,6	14,4	13,4	16,2	-	-
	50–999 siga	4,2	4,1	3,7	4,0	3,9	4,6	-	-
	1000 ja enam siga	20,0	21,1	18,7	19,7	18,3	20,0	-	-

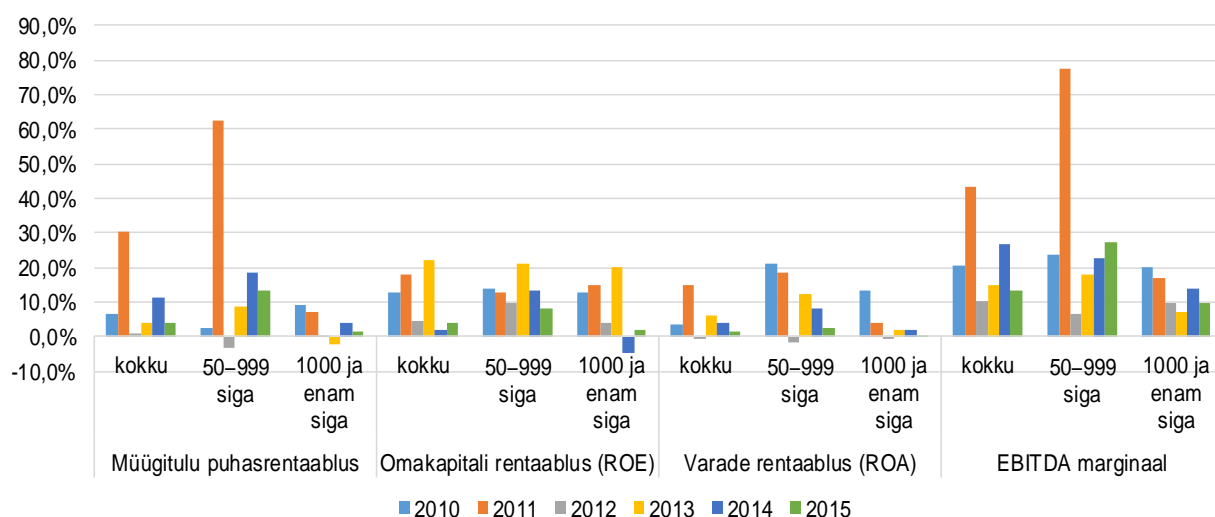
Allikas: Äriregister (seisuga 31.08.2016), autori arvutused

Horisontaalanalüüsi tulemustest ilmneb (Tabel 12), et seakasvatuse ettevõtjad on suutnud vaadeldaval perioodil hoida müügitulu küllaltki stabiilsena ja tulenevalt suurusgrupist oli aasta keskmine muutus (geomeetriline keskmine) kuni 5,8%. Viimase vaadeldava kolme aasta jooksul on keskmine müügitulu suurtootjatel olnud 2,6-2,9 mln eurot. 2015. aastal eristub keskmise suurusega tootjate grupp, kuna nende keskmine müügitulu muutus kõige vähem. Müügituluga võrreldes on majanduslikult oluline kasumi teenimine, mille osas on perioodi näitajad küllaltki ebastabiilsed. Kõige suurem EBITDA ja puhaskasumi näitaja oli tootjatel 2011. aastal, mis on selgitatav suurima ekspordiga Venemaale. 2011. aastal oli suurtootjatel keskmine puhaskasum üle 151 tuhande euro, mis 2015. aastal vähenes oluliselt ja oli keskmiselt –17 tuhat eurot. Suurtootjate puhaskasum vähenes võrreldes 2010. aastaga -123% ja keskmiste tootjate puhaskasum ligikaudu -61%. Kuna eelnevatest ülevaadetest selgus, et keskmised tootjad on

segapõllumajandustootjad, siis teised tegevusalad on avaldanud nende kogu ettevõtte majandustegevusele tervikuna positiivset mõju.

Samal ajal on suutnud keskmised tootjad hoida kulusid stabiilsemalt ja neid vähendanud ning EBITDA muutus suurusgrupis perioodil 2010–2015 ei ole negatiivne. Suurtootjad ei ole suutnud tootmiskulusid piisavalt vähendada ja aasta keskmine EBITDA näitaja muutus on -8,4% (Tabel 12). Nende majandustegevuse negatiivne tulem võimendus puhaskasumis ja 2015. aastal ei suudetud enam kulumit katta. Kogu perioodi vältel on ettevõtjad stabiilselt suurendanud materiaalsel põhivara (aastas keskmiselt 8,3%), mille jaoks on kaasatud pikaajalisi kohustusi ja omakapitali. Põhivara positiivne muutus on kindlasti tingitud ka bioohutusnõuete täitmiseks tehtud nõ hädavajalikest investeeringutest.

Analüüsid ettevõtjate tulemuslikkust suhtarvude kaudu on näha olulist müügitulu rentabluse ja EBITDA marginaali vähenemist. Eriti suur vahe ilmnes 2011. aasta tulemustes, mis mõjutas seakasvatajaid tootmist laiendama. 2011. aastal teeniti iga müügitulu euro kohta 0,3 eurot puhaskasumit, mis on enneolematult kõrge tase. Sealjuures keskmise suurusega tootjad olid märgatavalt kasumlikumad, mis ilmselt tulenes omasööda tootmisbaasist (Joonis 14). Müügitulu puhasrentaablus muutus oluliselt 2012. aastal, kus oli esimene tagasilöökk elussigade ekspordile Venemaale. Kuna tootmise maht oli suurenenud, siis endiselt müüdi samas mahus, kuid puhaskasum oluliselt vähenes. 2015. aastaks vähenes müügitulu puhasrentaablus veelgi, kuid jäi siiski positiivseks (keskmiselt 4,2%). Ettevõtjate finantsilist kulude ja tulude tasakaalu iseloomustab keskmine EBITDA marginaal, mis 2015. aastal oli kõigi ettevõtjate kohta arvestatult 13,4% (suurtootjatel 9,5%). Antud näitaja suureneb kui müügitulu väheneb ehk väiksema mahu juures saadakse suuremat kasumit. Kuna seakasvatajad müüvad suures mahus ja kasumlikkus ei ole suurenenud, siis samuti rentablusnäitaja on küllatki madalal tasemel. Samuti iseloomustab perioodi 2010–2015 EBITDA marginaali muutus küllaltki suurt ebastabiilsust. Saab järeldada, et seakasvatajate vaba rahavoog langes madalseisu, mille alusel võib prognoosida ettevõtjate arengu seiskumist.

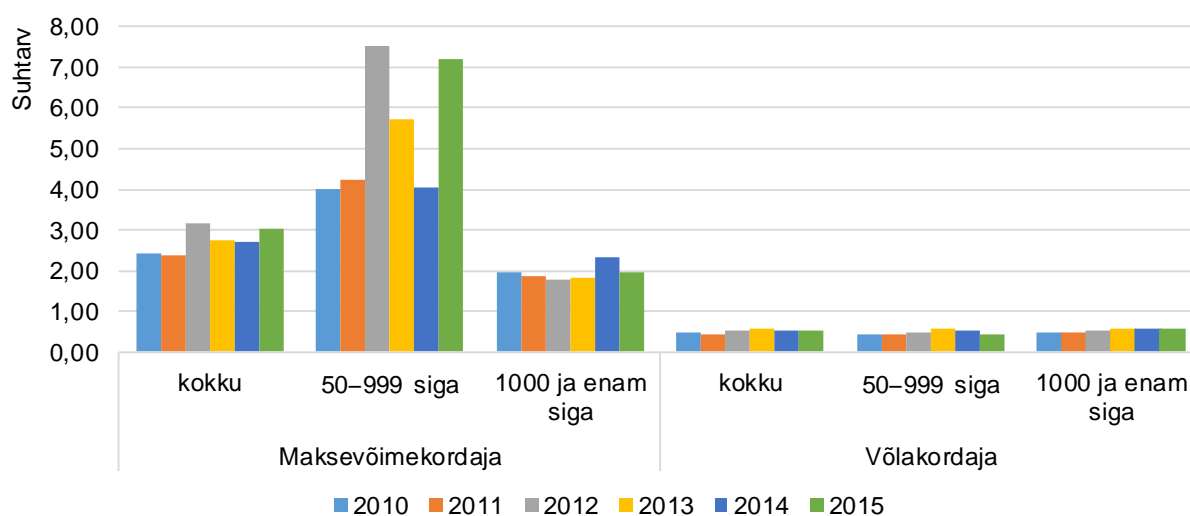

Joonis 14. Seakasvatajate rentablusnäitajad, 2010–2015
Allikas: Äriregister (seisuga 31.08.2016), autori arvutused

Omakapitali rentablus ja varade rentablus näitavad ettevõtjate maksude ja intresside järgset tasuvust. Tasuvus sõltub seega puhaskasumi suurusest ja varade mahust. Kuna eelnevalt selgus,

et ettevõtjate varade maht on suurenenud, kuid puhaskasum vähenenud, siis seakasvatajate vara ja omakapitali rentaablus ei ole 2015. aastal rahuldaval tasemel. Suurtootjate omakapitali rentaablus oli 1,8% ja varade rentaablus 0,1%. Saab järelda, et sellise majandusliku olukorra juures ei ole varad ja omakapital piisavalt tootlikud ning võib eeldada, et keskmine rentaabluse näitaja muutub peagi negatiivseks. Kuna omakapitali rentaablus on madal, ei ole seakasvatus atraktiivne ei omanikele, kui ka investoritele.

Joonis 15 põhjal ilmneb, et seakasvatajad on kohustuste võtmise osas olnud küllaltki konservatiivsed ja üldiselt taganud heal tasemel maksevõime (suurtootjate keskmine tase 2,0 ja väiketootjatel 4,0 ning kõrgem). Samuti on püsinud võlakordaja keskmiselt tasemel 0,52, mis tähendab, et võõrkapital ja omakapital on tasakaalus.

Joonis 15. Maksevõimekordaja ja võlakordaja muutus, 2010–2015
Allikas: Äriregister (seisuga 31.08.2016), autori arvutused

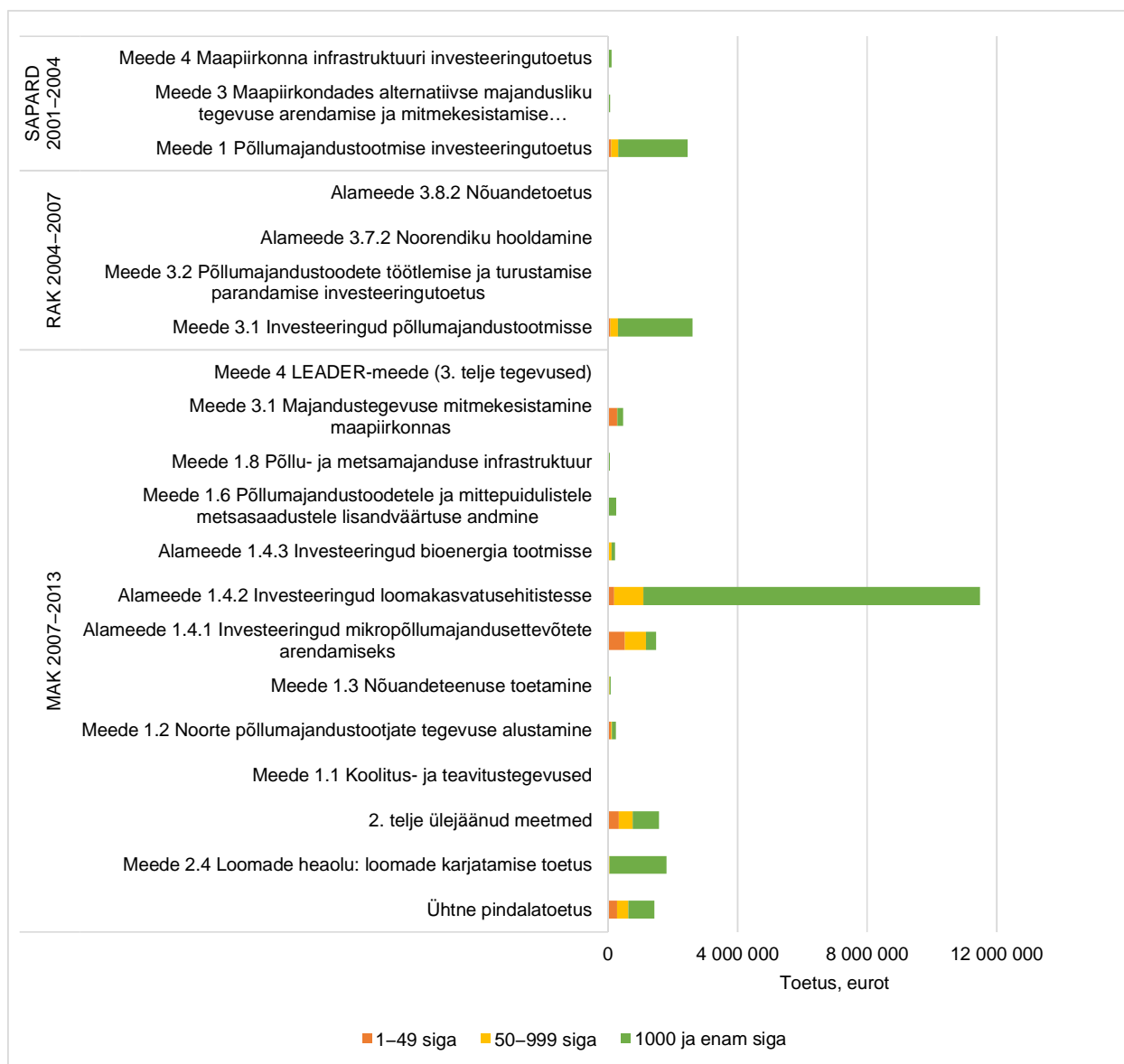
Võlakordaja taseme alusel saab järelda, et ettevõtjatel on võimalik kaasata võõrkapitali, kuid ilmselt takistab seda sektori kõrge riskitase seakatku leviku tõttu. Sellest lähtuvalt ei saa eeldada, et seakasvatajad saaksid edukalt kasutada näiteks investeeringutoetust. Lisaks peab olema võimalik kasutada riigipoolset tagatist või täiendavat laenu. Kuna seakasvatus ei ole hetkel tasuv, siis ei saa seakasvatajad kõrgete intresside tõttu täiendavaid kohustusi võtta. Seega peab toimuma ümber spetsialiseerumine või täielik tehnoloogiline muutus, mis teeb tootmise efektiivsemaks.

4.2. ARENGUKAVADEST SAADUD TOETUSED AASTATEL 2001–2015

Alljärgnevalt kirjeldatakse riiklikest arengukavadest saadud neid toetusi, mida said seisuga 01.05.2016 sigu kasvatavad isikud. Riiklike arengukavade all käsitleti selliseid dokumente nagu SAPARD 2001–2004, Riiklik arengukava 2004–2007 (RAK 2004–2007) ja Eesti maaelu arengukava 2007–2013 (MAK 2007–2013).

Veidi enam kui kümne aasta eest sai SAPARD 2001–2004 programmist toetust 22 seakasvatustetvõtjat 2,6 mln euro ulatuses. Kõige enam saadi põllumajandustootmise

investeeringutoetust (meede 1, Joonis 16). Toetust sai 21 ettevõtjat (moodustades 15% 2016. aastal tegutsevatest seakasvatustettevõtjatest) 2,1 mln euro ulatuses.

Joonis 16. 2016. aastal seakasvatavate tegutsevate isikute (seisuga 01.05.2016) riiklikest arengukavadest saadud toetused (eurot), 2001-2015

Allikas: PRIA

Riiklikust arengukavast 2004-2007 sai toetust 29 seakasvatustettevõtjat samuti 2,6 mln euro ulatuses. Kõige enam saadi põllumajandustootmise investeeringutoetust (meede 1). Toetust sai 21 ettevõtjat (moodustades 15% 2016. aastal tegutsevatest seakasvatustettevõtjatest) 2,3 mln euro ulatuses.

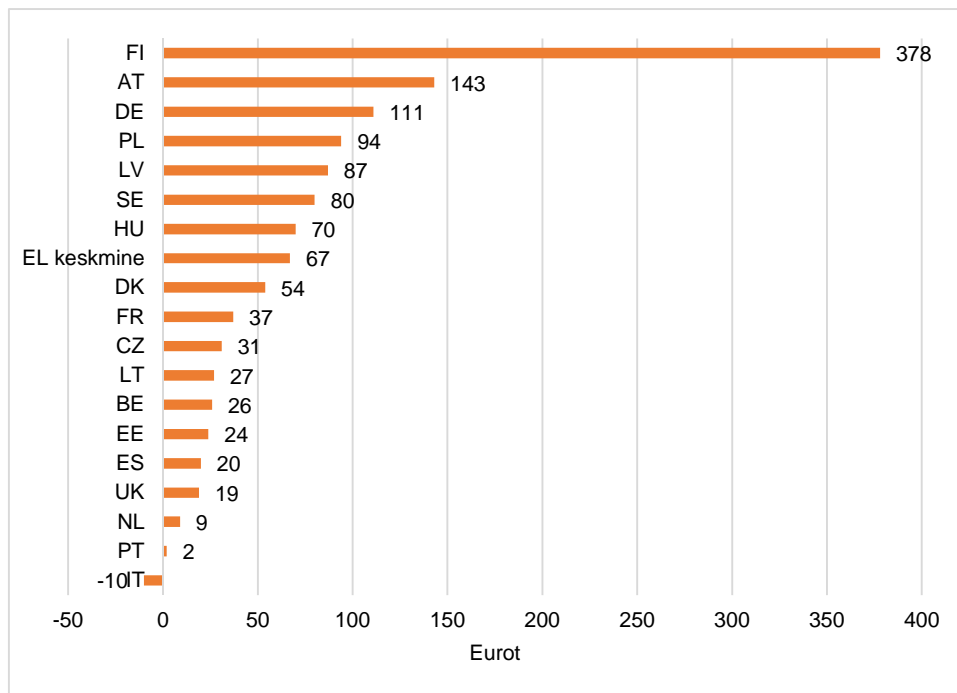
Perioodil 2007-2013 kehtinud maaelu arengukava erinevatest meetmetest sai toetust 135 seakasvatustettevõtjat 17,6 mln euro ulatuses. Kõige enam saadi loomakasvatusehitiste investeeringutoetust (alameede 1.4.2), kus toetust maksti 38 ettevõtjale (moodustades 28% 2016. aastal tegutsevatest seakasvatustettevõtjatest, lisa 4) 11,5 mln euro ulatuses. Samas aktiivselt kasutati MAK 2007-2013 2. telje meetmeid ja nõuandetoetust (meede 1.3). Kui nõuandetoetust kasutas 34% seakasvatustettevõtjatest (toetuse oli kokku 78,6 tuhat eurot), siis loomade heaolu meetet (meede 2.4) 35% seakasvatustettevõtjatest (toetus oli kokku 1,8 mln

eurot) ja 2. telje ülejäänud meetmeid 80% seakasvatustetvõtjatest (toetus oli kokku 1,6 mln eurot). MAK 2007–2013 teisi meetmeid kasutati harvem. Ühtset pindalatoetust sai 108 seakasvatajat, kellest 15 olid füüsilised isikud ja ülejäänud olid juriidilised isikud. Ühtset pindalatoetust maksti välja 1,4 mln euro ulatuses, keskmiselt 13 194 eurot toetuse saaja kohta.

Seisuga 31.12.2015 oli PRIA andmetel MAK 2007–2013 1. telje investeeringutoetusi välja makstud kokku 353,5 miljonit eurot. Jättes välja metsamajanduseks ja töötlevale tööstusele makstud toetuse, moodusta investeeringutoetuste summa põllumajanduse arenguks ligikaudu 281,9 mln eurot. Võrreldes antud tulemust 135 tegutsevale seakasvatajale makstud toetusega, on seakasvatussektorisse kasutatud MAK 2007–2013 1. telje toetustest 6,2%. Võrreldes andmeid 2. telje raames välja makstud toetusega, mis oli seisuga 31.12.2014 kokku 552,5 miljonit eurot, siis seakasvatussektorisse on makstud MAK 2007–2013 2. telje toetusest ligikaudu 0,6%.

Kõikide riiklike arengukavade perioodidel said toetust valdavalt 1000 ja enam siga kasvatavad ettevõtjad, kes said ka suurema osa toetusest (88% SAPARD 2001–2004, 88% RAK 2004–2007 ja 80% MAK 2007–2013 seakasvatajatele jagatud toetusest). Ka 56% ühtsest pindalatoetusest maksti 1000 ja enam siga kasvatavatele ettevõtjatele. Seakasvatajate suurusgruppide tulemustest järeldub, et kuigi seakasvatajate seas on kõige enam väike ja keskmise suurusega ettevõtjaid, ei ole nad MAK 2007–2013 1. telje toetusi aktiivselt kasutanud või on jäänud toetused neile erinevatel põhjustel kättesaamatuks. Põhjuseks võib olla isiku investeeringuvalmidus kui ka toetuse tingimused või omafinantseeringu ja laenuvõimaluste kättesaadavus. Samuti ei ole MAK 2007–2013 2. telje toetused hetkel tegutsevatele ettevõtjatele väga suureks abiks olnud, kuna põllumajandusmaa vähesuse tõttu ei olnud seakasvatajatel MAK 2007–2013 2. teljest võimalik märkimisväärt abi saada.

Samas seakasvatajad tervikuna ei ole EL ühtse põllumajanduspoliitika raamistikus saanud kaasa rääkida pindalapõhiste ja investeeringutoetuste jagamisel, kuna neil kas ei ole toetusõiguslikku põllumaad või ei ole investeeringumeetme tingimused seakasvatust soosivad. Kui jagada aastatel 2011–2012 väljamakstud toetus ühe loomühiku kohta, on see EL liikmesmaades keskmiselt 67 eurot (Joonis 17). Eestis oli seakasvatajatele välja makstud toetused samal ajal 24 eurot loomühiku kohta, mis oli 2,8 korda väiksem EL keskmisest ning madalam Läti, Leedus ja Soome vastavast näitajast. Kõrgeima toetustasemega olid Soome seakasvatajad, kellele maksti toetust 378 eurot ühe loomühiku kohta. Erinevalt EL liikmesmaadest makstakse Soome seakasvatajatele tulenevalt emiste arvust kaudset pindalatoetust, mis on sisuliselt emise toetus. (Ivanenko 2015:62-63)

Joonis 17. Seakasvatajatele väljamakstud toetus ühe loomühiku kohta EL liikmesriikides (eurot), 2011–2012

Allikas: Ivanenko, 2015 (FADN andmebaasi alusel)

Kuna väljamakstud toetuse osatähtsus kogutoodangu ühiku kohta oli seakasvatustes aastatel 2011–2012 võrreldes teiste tootmistüüpidega (teravilja-, veisekasvatud või piimatootmine) tavaliselt madal, saab järeldada, et seakasvatussektor on üks vähestest tootmistüüpidest, kus sektori toetuse puudumise tõttu turumoonutused praktiliselt puuduvad. (Ivanenko 2015: 64)

5. ETTEPANEKUD MAK 2014–2020 INVESTEERINGUMEETMETE MUUTMISEKS

Eriolukorras sektor vajab teistsuguseid toetuskeeme probleemide lahendamisel kui investeeringumeetmed, et kriisi ajal toime tulla. Tuleb arvestada ka sellega, et seakatku levikust tekkinud kriis (sh seakatkest tingitud kaubanduspiirangud) võib kesta kuni 2020. aastani, isegi kui Venemaa sanktsioonid EL-st pärit sealihale kehtivad veel ühe aasta. Seega vajavad seakasvatajad esmalt meetmeid, mis stabiliseeriks sektorit. Erakorralised toetuskeemid võiksid olla järgmised:

- 1) Erakorralised toetused, taudi tõrjega seotud kahjude kompenseerimine, bioohutusnõuete täitmisega kaasnenud lisakulude kompenseerimine vms (Eesti Konjunkturiinstituut 2015:38-60).
- 2) Emisetoetuse rakendamine, mis võrdsustaks Eesti seakasvatajaid teiste Euroopa majandusruumi riikide seakasvatajatega ning hoiaks seni tehtud aretustöö hävingust. Seakasvatajate arvates võiks emisetoetus olla 500 eurot emise kohta kahel järjestikusel aastal (alates 2016. aastast). (Eesti Maaülikool 2015:12)
- 3) Ettevõtja sotsiaal- ja ravikindlustusmaksu osa sissenõude peatamine seakasvatajalt (Matson, 2015).
- 4) Riigipoolsete soodsate laenude ja garantiide võimaldamine, sh riik võtaks nõ kõrgema investorriski.

Kriisis olevatele seakasvatajatele, kes soovivad ka tulevikus jätkata seakasvatusega, on keeruline välja töötada toimivaid investeeringumeetmeid. Nii nagu näitas 2015. aasta suve lõpul seakasvatajatele suunatud erakorraliste investeeringumeetmete (seakasvatusega jätkamise ja sektorist väljumise toetus) eelarve osaline kasutus, et madalseisus oleva sektori puhul MAK 2014–2020 investeeringumeetmed väga hästi ei toimi. Investeeringumistingimused (sealiha hind on väga madalal, investeeringutoetuse saab ettevõtte pärast investeeringu teostamist, seakatkest tulenev tootmisrisk vms) olid ettevõtjate jaoks ebasoodsad. Samas on teada, 58% seakasvatajatest ei ole rahul oma ettevõttes investeerinutega põhivarasse (Eesti Konjunkturiinstituut 2015:35) ning 2016. aasta suvel Veterinaar- ja Toidumeti poolt läbiviidud kontrolli käigus tuvastati kuni 5% seakasvatajatel puudusi bioohutusnõuete täitmisel. Mõlemad asjaolud viitavad seakasvatajate vajadust investeeringute järele.

Seakasvatajatel on võimalik saada investeeringutoetust järgmistest MAK 2014–2020 meetmetest:

- Meede 4.1. – „Investeeringud põllumajandusettevõtete tulemuslikkuse parandamiseks“.
- Meede 4.2. – „Investeeringud põllumajandustoodete töötlemiseks ja turustamiseks“.
- Meede 6.1 – „Noorte põllumajandustootjate tegevuse alustamine“.
- Meede 6.3 – „Väikeste põllumajandusettevõtete arendamine“.
- Meede 6.4. – „Investeeringud majandustegevuse mitmekesistamiseks maapiirkonnas mittepõllumajandusliku tegevuse suunas“.
- Meede 9 – „Tootjarühmade loomine ja arendamine“.

Loetletud investeeringumeetmete nõuded, mis tulenevad Euroopa Komisjoni regulatsioonidest, tegevused ja hindamiskriteeriumid on esitatud lisas 5.

Eelpool nimetatud meetmest 4.1 ja meetmest 6.3 oli 2015. a suve lõpul seakasvatajatel võimalik taotleda erakorraliselt toetust, kuid seakasvatajate sõnul⁴ nõuded toetuse taotlejatele ja taotluste hindamiskriteeriumid ei olnud kriisis olevatele seakasvatajatele õiglased. Seakasvatajate arvates oleks võinud nõuetes ja hindamiskriteeriumites olla

- müügitulu madalam;
- toetuse taotluse täitmisele eelneva aasta kasum madalam;
- võlakordaja kõrgem;
- laenukordaja kõrgem;
- maksevõime madalam;
- kattetulu madalam.

Alates 2012. aastast teraviljahinna tõusust ja elusloomade sisseveokeelu kehtestamisest Venemaale ning lõpetades 2014. aastal seakatku levikuga mets- ja kodusigade hulgas on seakasvatussektor kriisis, mille taustal on seakasvatajatel vastavalt toetuse tingimustele ja taotluste hindamiskriteeriumitele juba aastaid häid majandustulemusi keeruline saavutada. Omatoodetud põllumajandustoodete või nende töötlemisel saadud müügitulu nõue või hindamiskriteeriumiga kehtestatud põllumajandusliku müügitulu osakaal ettevõtte müügitulust oli piiravaks seakasvatajatele, kes ei olnud põhitegevusalalt põllumajandustootja või kellel oli lisaks põllumajandustootmisele muid tegevusalasid. Samuti peab arvestama, et 2016. aastal oli suurem osa seakasvatajatest segapõllumajandustootjad (43% seakasvatajatest) ning seitse seakasvatajat ei olnud oma põhitegevusalalt põllumajandustootjad. Seakasvatussektoris valitseva kriisi taustal on nendel ettevõtjatel keeruline omatoodetud põllumajandustoodetest saadud müügitulu nõuet täita, kuna seakasvatuse madalseisu ajal aitavad ettevõtte teised tegevusalad tasandada seakasvatusest tekkinud kahjumit.

Kriisis oleva sektori jaoks oli kõrgeid punkte andev kõrge omaosaluse hindamiskriteerium (mida kõrgem omaosalus, seda enam punkte saab) meelevaldne. Kõrge omaosaluse määr ei paku kriisis olevale ettevõtjale leevendust.

Seega enne investeeringumeetmete kohandamist kriisis olevale sektorile tuleb leida muid skeme või meetmeid, mis stabiliseeriks sektori. Alles pärast seda on paslik rakendada sektori jätkusuutlikkuse tagamisel investeeringumeetmeid.

⁴ Eesti Maaülikool. (2015). Sigade Aafrika katku puhangu ja teiste majanduslike kaasmõjude tõttu seakasvatuse lõpetanud või lõpetamist kavandavate vähemalt 50 loomakohaga sigalates ümberkorralduse võimalused. Tartu. Lk 10-11.

KOKKUVÕTE

Uuringu eesmärk oli anda ülevaade Venemaa turu võimaluste kadumisest ja sigade Aafrika katku levikuga kaasnenud ja kaasnevast mõjust seakasvatusektorile ning seakasvatajate investeerimisvõimekusele. Uuring koostati tuginedes Eurostati, FADN, Statistikaameti, PRIA ja äriregistri andmetele.

Seakasvatusektori keerulised ajad algasid 2009. aastal, mil majandus oli üldises madalseisus ning maailmaturul hakkas (sööda)teraviljahind tõusma ja sealiha kokkuostuhind langema. Kriisi sattusid eelkõige need väikepidajad (kasvatasid 1–49 siga), kes olid orienteeritud Eesti siseturule. Teine suurem tagasilöök sai alguse 2012. aastal, mil Venemaa kehtestas elusloomade sisseveokeelu kogu Euroopa Liidust (EL). Raskustesse sattusid seakasvatajad, kes olid orienteeritud Venemaa turule. Vähem mõjutas Venemaa kehtestatud piirang neid seakasvatajaid, kel olid pikaajalised lepingud Eesti lihatööstustega. 2014. aastal hakkas Poolas ja Balti riikides levima sigade Aafrika katk, mistõttu Venemaa keelas EL-st sealiha impordi. EL sisene konkurents muutus tihedamaks ning viis sealiha kokkuostuhinna langusesse. Alates 2015. aasta suvel nakatusid seakatku esimesed kodusead ning seakatku levik Eesti metsades ja kodusigadel on tähendanud seakasvatajatele lisainvesteeringuid bioohutusnõuete täitmiseks ning kauplemispiirangutest tulenevat majanduslikku kahju.

Kogu Euroopat mõjutanud negatiivsed makromajanduslikud tegurid on oluliselt mõjutanud nii Eesti, Läti, Leedu, kui ka Soome seakasvatusektori struktuuri. Aastatel 2005–2013 on kõigis neljas riigis langenud nii seakasvatajate, kui ka sigade arv. Samal ajal suurenes sigade, emiste ja nuumsigade arv seakasvataja kohta ning seda just Eestis, Lätis ja Soomes. Kuigi Soome sealihatoodang on erinevalt Balti riikidest langustrendis, toodeti Soomes sealiha oluliselt rohkem (aastatel 2005–2013 191–213 tuhat tonni sealiha aastas) kui Balti riikides kokku (samal perioodil 110–182 tuhat tonni sealiha aastas). Samas 2013. aastal tootsid Leedu sea- ja linnukasvatajad kõrgeimat (313 326 eurot) ja Soome ettevõtjad madalaimat (88 718 eurot) lisandväärtust. 2013. aastal oli tööjõu tootlikkus kõrgem Lätis (26 639 eurot), millele järgnes Soome (22 164 eurot), siis Eesti (15 447 eurot) ja viimasena Leedu (12 070 eurot).

Eesti seakasvatajatest 65% kasvatasid kui 49 siga. Samas 97% sigadest kuulus suurtootjatele (pidasid 1000 ja enam siga). Suurem osa seakasvatajatest olid füüsilisest isikust ettevõtjad (40%), füüsilised isikud (28%) ja osäühingud (29%). Juriidilisest isikust seakasvatajate tegutsemise aeg oli keskmiselt 14–15 aastat. Seakasvatajate kui isikute vanus oli seakasvataja tegevuse vormi lõikes mõnevõrra erinev. Keskmiselt kõige vanemad seakasvatajad olid FIED, kelle keskmine vanus 2016. aastal oli 59,7 aastat. Teiste juriidiliste isikute füüsilisest isikute omanike ja juhatuse liikmete keskmine vanus oli mõnevõrra madalam. Füüsilisest isikutest seakasvatajate keskmine vanus oli 51,1 aastat. Kuigi seakasvatajatel oli EMTAK 2008 neljakohaline koodi alusel erinevaid põhitegevusalasid, tegutses 95% seakasvatajatest põllumajandus- ja metsamajandussektoris. Suurem osa sigu pidavatest juriidilistest isikutest olid segapõllumajandustootjad (43% kõigist sigu pidavatest juriidilistest isikutest). Seakasvatus kui põhitegevusala oli 43 (moodustades 32% ettevõtjatest) juriidilisel isikul. Lisategevusala oli 33 ettevõtjal. 61% seakasvatajatest tegeles põllu harimisega (115 isikut) 18 401,5 hektaril. Kõige enam tegeleti põllukultuuride kasvatamisega (59% seakasvatajatest) 15 338 hektaril. Põhitegevusalalt seakasvatajatele kuulus 5 023 ha toetusõiguslikku põllumajandusmaad.

Põllumajandusmaad ühe sea kohta oli kõige rohkem füüsilistel isikutel (keskmiselt 1,56 ha ühe sea kohta) ning kõige vähem põhitegevusalalt seakasvatajatel (0,15 ha ühe sea kohta). Keskmiselt moodustas ostusööda kulu 47,0% seakasvatajate muutuvkuludest.

Eesti seakasvatajate kasutuses oli 225 lauda. Sigade pidamisel kasutatava lauda ehitamise aasta keskmine kvartiil näitab, et sealaudad ehitati 1970. aastate keskel ehk keskmiselt 40 aastat tagasi. Sigade pidamisel kasutatavate lautade ja nendes olevate loomakohtade arvu alusel aktiivsed seakasvatusmaakonnad olid Valga-, Viljandi-, Tartu-, Jõgeva- ja Lääne-Virumaa ning vähemaktiivsemad Hiiu-, Lääne-, Harju-, Järva- ja Ida-Virumaa. Kuna seakasvatajate hulgas oli nii füüsilisi isikuid, kui ka ettevõtjaid, kes olid valdavalt segapõllumajandustootjad, peeti lisaks sigadele samas laudas ka teisi koduloomi. Kõige enam peeti koos sigadega ühes laudas veiseid (22% seakasvatuslautadest).

Seakasvatajatel oli aastatel 2010–2015 müügitulu küllalki stabiilne, mis muutus aastas keskmiselt (geomeetriline keskmine) kuni 5,8%. Viimase vaadeldava kolme aasta jooksul oli keskmine müügitulu suurtootjatel 2,6-2,9 mln eurot. Müügituluga võrreldes on majanduslikult oluline kasumi teenimine, mille osas on perioodi näitajad küllaltki ebastabiilsed. Kõige suurem EBITDA ja puhaskasumi näitaja oli tootjatel 2011. aastal, mis on selgitatav suurima ekspordiga Venemaale. 2011. aastal oli suurtootjatel keskmine puhaskasum üle 151 tuhande euro, mis 2015. aastaks vähenes oluliselt (keskmiselt –17 tuhat eurot). Suurtootjate puhaskasum vähenes 2015. aastaks võrreldes 2010. aastaga -123% ja keskmiste tootjate puhaskasum ligikaudu -61%. Ettevõtjate edasise arengu osas võib eeldada pidurdumist, kuna varade ja omakapitali rentaablusnäitajad on madalad ning täiendav investeerimine ei ole tasuv. Võlakordaja taseme alusel saab järeldada, et ettevõtjatel on võimalik kaasata võõrkapitali, kuid ilmselt takistab seda sektori kõrge riskitase seakatku leviku tõttu. Sellest lähtuvalt ei saa eeldada, et seakasvatajad saaksid edukalt kasutada näiteks investeeringutoetust. Sobilik on riigipoolse tagatiste skeemi või täiendava laenuskeemi (turutõrke tõttu) olemasolu. Kuna seakasvatus ei ole hetkel tasuv, siis ei saa seakasvatajad võtta kohustusi kõrgete intresside tõttu. Riigipoolse sekkumise korral on oluline jälgida ja tagada madalat intresside taset. Seakasvatajad peavad omakorda tehnoloogiat muutma, mis võimaldaks tootmist efektiivsemaks muuta või siis ümber spetsialiseeruma. Samuti on võimalik täiendava tegevusalaga riskide maandamine või lihatöötlemise ja toidutootmise arendamine.

Perioodil 2007–2013 kehtinud maaelu arengukava erinevatest meetmetest sai toetust 135 seakasvatusettevõtjat 17,6 mln euro ulatuses. Kõige enam saadi loomakasvatusehitiste investeeringutoetust (alameede 1.4.2). Ühtset pindalatoetust sai 108 seakasvatajat 1,4 mln euro ulatuses, keskmiselt 13 194 eurot toetuse saaja kohta. Jättes välja metsamajanduseks ja töötleva tööstusele makstud toetuse osa, on seakasvatajatele makstud 6,2% MAK 2007–2013 1. telje toetustest. MAK 2007–2013 2. telje toetusest on seakasvatajatele olnud juurdepääs ja neile on makstud üksnes 0,6% kogumahust.

Samas seakasvatajad tervikuna ei ole EL ühtse põllumajanduspoliitika raamistikus saanud kaasa rääkida pindalapõhiste ja investeeringutoetuste jagamisel, kuna neil kas ei ole toetusõiguslikku põllumaad või ei ole investeeringumeetme tingimused seakasvatust soosivad. Kuna sektor on alates 2012. aastast kriisis, ei leevenda seakasvatajate olukorda ka uue rahastusperioodi investeeringumeetmete kohaldamine seakasvatust jätkavatele või sektorist väljuvatele isikutele.

Kuna kriisiolukord seakasvatussektoris võib kesta kuni 2020. aastani, tuleks seakasvatajate jaoks välja töötada teistsugused toetuskeemid kui investeeringumeetmed.

KASUTATUD MATERJAL

Eesti seakasvatajad asutasid liidu. 21.04.2016 nr 19 (47). Postimehe lisa Maa Elu.

Eesti Konjunkturiinstituut. (November 2015). Sigade Aafrika katku mõju Eesti sealiha sektorile. Tallinn.

Eesti Maaülikool. (2015). Sigade Aafrika katku puhangu ja teiste majanduslike kaasmõjude tõttu seakasvatuse lõpetanud või lõpetamist kavandavate vähemalt 50 loomakohaga sigalates ümberkorralduse võimalused. Tartu. Lk 10-12.

Eurostat, ec.europa.eu/eurostat . 06.09.2016.

FADN, <http://ec.europa.eu/agriculture/rica/>. 08.09.2016.

Hansalu, K. (2015). Horm: lihatööstustel kirstunaeltest tänavu puudust ei ole. 3.11.2015. Postimehe lisa Majandus. <http://majandus24.postimees.ee/3384979/horm-lihatoostustel-kirstunaeltest-tanavu-puudust-ei-ole>

Ivanenko, S. (2015). Toetuste mõju ja osatähtsus erineva tootmistüübiga põllumajandusettevõtete majandustulemustele Eestis ja Euroopa Liidu liikmesmaades. Magistritöö majandusarvestuse ja finantsjuhtimise õppekavas. Tartu. LK 62-64.

Kruuse, K. (2015). Urmas Laht vaatab alati ettepoole. Postimehe teemaleht põllu- ja metsamajanduse huvilistele. 14.09.2015 nr 7/21.

Lember, A. (2012). Sisseveokeelu eelõhtul viidi Venemaale topeltkogus sigu. Saarte Hääl. 21.03.2015.

Lember, A. (2013). Seakasvatajad küsivad ellujäämiseks riigilt 12 miljonit eurot toetust. Saarte Hääl. Põlluleht. 20.04.2013.

Maaelu Edendamise Sihtasutus, www.mes.ee. 05.09.2016.

Maaeluministeeriumi seakatku infoleht, <http://www.agri.ee/et/seakatk> 30.08.2016.

Matson, A. (2015). Laht: tapamajad pakuvad juba 0 eurot sealihakilost. Äripäeva põllumajanduse lisa. 05.08.2015. <http://www.pollumajandus.ee/uudised/2015/08/05/laht-tapamajad-pakuvad-juba-0-eurot-sealihakilost>

Põldaru, R., Viira, A-H., Ariva, J., Roots, J. (2015). Modelling the meat sector in Estonia. http://lufb.llu.lv/conference/economic_science_rural/2015/Latvia_ESRD_37_2015.pdf.

Põllumajanduse Registrite ja Informatsiooni Amet, www.pria.ee. 30.06.2016.

Statistikaamet, www.stat.ee. 06.09.2016.

Äripäeva Põllumajandus. Seeder ja Padar piima- ja lihatootjate probleeme lahkamas. 16.01.2015.

LISAD

Lisa 1. Seakasvatavate poolt kasutatava toetusõigusliku põllumajandusmaa pindala suurusgruppide lõikes ja selle osatähtsuse jaotus (%), 2016

Suurusgrupp	Põllukultuurid , ha	Püsirohumaa, ha	Mustkesa , ha	Muu, ha	Karjatamine väljaspool põllu- majanduslikku maad, ha	Püsikultuurid , ha
1–49 siga	2 469	1 063	68	91	3	2
50–999 siga	3 914	570	27	4	0	0
1000 ja enam siga	8 955	1 061	174	0	0	0
Kokku	15 338	2 694	269	96	3	2
Seakasvatavaid kokku	111	91	18	2	1	9
Osatähtsus seakasvatavatest, %	58,7%	48,1%	9,5%	1,1%	0,5%	4,8%

Allikas: PRIA

Lisa 2. Seakasvatavate rentaablusnäitajad, 2010–2015

Näitaja	Suurusgrupp	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Müügitulu puhasrentaablus	kokku	6,9%	30,6%	0,9%	3,9%	11,4%	4,2%
	50–999 siga	2,3%	62,6%	-3,2%	8,5%	18,7%	13,4%
	1000 ja enam siga	9,1%	7,3%	0,5%	-2,0%	3,9%	1,4%
Omakapitali rentaablus (ROE)	kokku	12,6%	17,9%	4,5%	22,3%	2,0%	4,0%
	50–999 siga	13,8%	13,0%	10,0%	21,3%	13,5%	8,0%
	1000 ja enam siga	13,0%	14,8%	3,9%	20,3%	-4,5%	1,8%
Varade rentaablus (ROA)	kokku	3,7%	15,1%	-0,7%	6,1%	4,0%	1,3%
	50–999 siga	21,3%	18,5%	-1,8%	12,1%	8,4%	2,7%
	1000 ja enam siga	13,5%	4,1%	-0,4%	2,1%	1,8%	0,1%
EBITDA marginaal	kokku	20,5%	43,6%	10,5%	14,8%	26,6%	13,4%
	50–999 siga	23,5%	77,6%	6,5%	17,8%	22,8%	27,5%
	1000 ja enam siga	19,9%	16,7%	9,6%	7,1%	13,9%	9,5%

Allikas: Äriregister (seisuga 31.08.2016), autori arvutused

Lisa 3. Maksevõimekordaja ja võlakordaja muutus, 2010–2015

Näitaja	Suurusgrupp	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Maksevõimekordaja	kokku	2,44	2,38	3,18	2,74	2,73	3,02
	50–999 siga	4,01	4,24	7,52	5,72	4,06	7,19
	1000 ja enam siga	1,94	1,87	1,77	1,84	2,33	1,98
Võlakordaja	kokku	0,47	0,45	0,52	0,56	0,54	0,52
	50–999 siga	0,44	0,41	0,50	0,59	0,52	0,45
	1000 ja enam siga	0,47	0,48	0,53	0,55	0,55	0,55

Allikas: Äriregister (seisuga 31.08.2016), autori arvutused

Lisa 4. Riiklikest arengukavadest toetust saanud seakasvatavate arv ja toetuse suurus (eurot), 2001–2015

Arengu- kava	Meede	Toetuse saajate arv				Osatähtsus sea- kasvatavatest	Toetus, eurot			
		1–49 siga	50–999 siga	1000 ja enam siga	Kokku		1–49 siga	50–999 siga	1000 ja enam siga	Kokku
MAK 2007–2013	Ühtne pindalatoetus*	80	14	14	108	57,1%	277 250	351 366	796 362	1 424 978
	Meede 2.4 Loomade heaolu: loomade karjatamise toetus	27	6	14	47	34,6%	16 852	22 334	1 768 261	1 807 447
	2. telje ülejäänud meetmed	81	14	14	109	80,1%	328 447	423 620	820 920	1 572 987
	Meede 1.1 Koolitus- ja teavitustegevused	1	0	0	1	0,7%	5 629	0	0	5 629
	Meede 1.2 Noorte põllumajandustootjate tegevuse alustamine	2	1	3	6	4,4%	80 000	40 000	120 000	240 000
	Meede 1.3 Nõuandeteenuse toetamine	18	11	17	46	33,8%	24 111	16 937	37 563	78 612
	Alameede 1.4.1 Investeeringud mikropõllumajandusettevõtete arendamiseks	13	8	4	25	18,4%	517 600	655 429	303 143	1 476 172
	Alameede 1.4.2 Investeeringud loomakasvatusehitistesse	4	6	28	38	27,9%	187 197	907 419	10 389 226	11 483 842
	Alameede 1.4.3 Investeeringud bioenergia tootmis	0	2	3	5	3,7%	0	99 210	113 640	212 850
	Meede 1.6 Põllumajandustoodetele ja mittepuidulistele metsasaadustele lisandväärtuse andmine	0	0	1	1	0,7%	0	0	247 165	247 165
	Meede 1.8 Põllu- ja metsamajanduse infrastruktuur	0	0	1	1	0,7%	0	0	51 567	51 567
	Meede 3.1 Majandustegevuse mitmekesistamine maapiirkonnas	3	2	2	7	5,1%	272 195	13 390	174 113	459 698
	Meede 4 LEADER-meede (3. telje tegevused)	1	0		1	0,7%	5 415	0	0	5 415
RAK 2004–2007	Meede 3.1 Investeeringud põllumajandustootmis	2	2	17	21	15,4%	71 171	231 116	2 306 607	2 608 895
	Meede 3.2 Põllumajandustoodete töötlemise ja turustamise parandamise investeeringutoetus	0	0	1	1	0,7%	0	0	9 843	9 843
	Alameede 3.7.2 Noorendiku hooldamine	1	0	0	1	0,7%	491	0	0	491
	Alameede 3.8.2 Nõuandetoetus	6	1	6	13	9,6%	4 263	767	7 118	12 148
SAPARD 2001– 2004	Meede 1 Põllumajandustootmise investeeringutoetus	3	3	15	21	15,4%	91 864	216 859	2 141 340	2 450 063
	Meede 3 Maapiirkondades alternatiivse majandusliku tegevuse arendamise ja mitmekesistamise investeeringutoetus	1	0	2	3	2,2%	6 816	0	49 084	55 900
	Meede 4 Maapiirkonna infrastruktuuri investeeringutoetus	0	1	2	3	2,2%	0	9 148	99 999	109 147

*Ei ole meede. Toetust said nii füüsilised, kui ka juriidilised isikud.

Allikas: PRIA (31.12.2015)

Lisa 5. Ülevaade MAK 2014–2020 investeeringumeetmete nõuetest, tegevusest ja hindamiskriteeriumitest

Meede	Nõuded taotlejale	Toetatavad tegevused	Hindamiskriteeriumid (osaline)
4.1	<ul style="list-style-type: none"> Äriühing või füüsilisest isikust ettevõtja, kelle omatoodetud põllumajandustoodete või nende töötlemisel saadud toodete müügitulu kas koos või eraldi ületas taotluse esitamise aastale vahetult eelnenud majandusaastal 14 000 eurot ja taotluse esitamise aastale vahetult eelnenud teisel majandusaastal vähemalt 1200 eurot ning see moodustas mõlemal taotluse esitamise aastale vahetult eelnenud majandusaastal üle 50 protsendi kogu müügitulust; taotleja võlakordaja ehk võörkapitali osakaalu näitaja, mille arvutamisel jagatakse taotluse esitamise aastale vahetult eelnenud majandusaasta kohustuste summa koguvärra summaga, ei olnud taotluse esitamise aastale vahetult eelnenud majandusaastal suurem kui 0,70; taotleja maksevõime näitaja, mille arvutamisel jagatakse taotluse esitamise aastale vahetult eelnenud majandusaasta käibevara summa lühiajaliste kohustuste summaga, oli taotluse esitamise aastale vahetult eelnenud majandusaastal suurem kui 1,00. 	<p>Taotleja omatoode</p> tud või tootjarühma puhul tema liikmete toodetud põllumajandustoodete tootmiseks, säilitamiseks või toodangu esmamüügi eelseks ettevalmistuseks või Euroopa Liidu toimimise lepingu I lisas nimetatud tootest omatarbeks elektri, soojuste, vedelkütuse või gaasi (edaspidi <i>koos bioenergia</i>) tootmiseks vajalike järgmiste tegevuste kohta:	<ul style="list-style-type: none"> Investeeringutoetuse varasem mittedaamine. Eelistatud olid toetuse taotlejad, kelle müügitulu oli 20 000 eurot kuni 100 000 eurot.
4.2	<ul style="list-style-type: none"> Väike- või mikroettevõtja, kes on põllumajandusliku majandustegevusega tegelenud vähemalt kaks taotluse esitamise aastale vahetult eelnenud majandusaastat ning kelle omatoodetud põllumajandustoodete või nende töötlemisel saadud toodete müügitulu koos või eraldi ületas mõlemal majandusaastal 14 000 eurot ning moodustas mõlemal majandusaastal üle 50 protsendi kogu müügitulust. 	Töötlemiseks ja turustamiseks seadmete ost, ehitise ehitamine.	<ul style="list-style-type: none"> Taotleja on taotluse esitamise aastale eelnenud aastal tootnud kõrge lisandväärtusega töödeldud toodet, mida on tema kaubamärgi all realiseeritud kaupluse või e-kaubanduse kaudu. Mida suurem on toetatava tegevuse toetuse määr, seda vähem punkte saab. Mida suurem on toote väliturule müümise kogemus, seda enam punkte saab.
6.1	<ul style="list-style-type: none"> Kuni 40-aasta vanune või peavad kõik tema osanikud või aktsionärid ja juhatused liikmed olema nooremad kui 40 aastat. Alustav ettevõtja: Ettevõtja on esmakordselt asutanud mitte rohkem kui 15 kuud enne taotluse esitamist põllumajandusettevõtte, mille potentsiaalne standardkogutoodangu väärtus on üle 14 000 euro. Ettevõtte omandamine: aastane müügitulu omatoodetud põllumajandustoodete tootmisest või nende toodete töötlemisest on suurem kui 14 000 eurot; omatoodetud põllumajandustoodete tootmisest või nende toodete töötlemisest saadud müügitulu osakaal moodustas ettevõtte kogu müügitulust üle 50%; müügitulu omatoodetud põllumajandustoodete tootmisest või 	<p>Vähemalt 50% toetusega kavandatavatest tegevustest peab olema suunatud põllumajandusliku põhivara soetamiseks:</p> <ul style="list-style-type: none"> põhivara ostmine (sh kasutatud tehnika ost); tootmishoone ehitamine, rekonstrueerimine ja laiendamine. 	Piimakarjakasvatuse soodustamine

	<p>nende toodete töötlemisest ei ületanud 500 000 eurot; Kui tegutses enne põllumajandusettevõtte omandamist, siis aastane müügitulu omatoodetud põllumajandustoodetest igal varasemal aastal alla 4000 euro.</p>		
6.3	<ul style="list-style-type: none"> • Omatoodetud põllumajandustoodete või nende töötlemisel saadud toodete müügitulu oli taotlemise aastale vahetult eelnenud majandusaastal vahemikus 4 000 – 14 000 eurot ja taotlemise aastale vahetult eelnenud teisel majandusaastal vähemalt 1 200 eurot ning moodustas mõlemal majandusaastal üle 50% tema kogu müügitulust. • Taotleja, kes on taotluse esitamise ajaks esitanud Põllumajanduse Registre ja Informatsiooni Ametile (edaspidi PRIA) loomatauditõrje seaduse § 19⁶ lõike 1 punkti 1 kohaselt majandustegevusteate sigade pidamisega tegelemise kohta ja kellel on taotluse esitamise aastal või taotluse esitamise aastale vahetult eelnenud aastal põllumajandusloomade registri andmetel olnud vähemalt üks siga, peab kavandama oma järgneva majandustegevuse selliselt, et ta ei tegutse vähemalt viis aastat arvates PRIA poolt viimase toetusosa väljamaksmisest seakasvatuse tegevusalal, kui ta soovib taotluse hindamisel saada vastava hindamiskriteeriumi alusel hindepunkte. 	<p>äriplaanis kavandatud põllumajandustoodete tootmise või nende töötlemise arendamise alaseks tegevuseks. Vähemalt 50% äriplaanis kavandatud tegevuste maksumusest peab minema investeeingu teostamiseks. Investeeinguks võib olla kas materiaalse vara (sh bioloogilise vara) ostmise või põllumajandusliku ehitise püstitamine, rajamine, paigaldamine, laiendamine, rekonstrueerimine.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Investeeingutoetuse varasem mittesaamine. • Taotleja, kes ei jätkka seakasvatusega, saab 15 punkti. • Taotleja, kes jätkab seakasvatusega, saab 8 punkti. • Mida suurem on äriplaanis kavandatav omaosalus, seda enam punkte saab. • Mida suurem on põllumajandusliku müügitulu osakaal, seda enam punkte saab.
6.4	<ul style="list-style-type: none"> • Mikroettevõtja, kelle omatoodetud põllumajandustoodete või nende töötlemisel saadud toodete müügitulu kas koos või eraldi oli mõlemal taotluse esitamise aastale vahetult eelnenud kahel majandusaastal üle 4000 euro ja see moodustas mõlemal taotluse esitamise aastale vahetult eelnenud kahel majandusaastal üle 50 protsendi tema kogu müügitulust; • Taotleja taotlemisele vahetult eelneva majandusaasta võlakordaja ei saa olla suurem kui 0,7 ning maksevõime näitaja peab olema suurem kui 1. 	<ul style="list-style-type: none"> • Ehitise ehitamine, välja arvatud lammutamine, ehitusseaduses sätestatud tingimustel ja korras ning hoone parendamine. • Statsionaarse masina ja seadme ostmise ning paigaldamine; • Rändkaupluse ja selle sisseseade ostmise. 	<ul style="list-style-type: none"> • MAK 2007-2013 meetmest 3.1 investeeingutoetuse mittesaamine. • Mida suurem on kahe majandusaasta keskmine EBITDA (ärikasum enne kulumit), seda enam punkte saab. Alates 30 001 eurost punktide arv kahaneb • Mida enam sõltub põllumajanduslikust ettevõtlusest, seda enam punkte saab. • Mida väiksem on toetuse taotleja eelmise kahe majandusaasta keskmine müügitulu, seda enam punkte saab.
9.1	<ul style="list-style-type: none"> • Mikro-, väikese või keskmise suurusega ettevõtja tingimustele vastav tootjarühm. • Tunnustatud tootjarühm. 		<ul style="list-style-type: none"> • Mida rohkem on tootjarühmal liikmeid, seda enam punkte saab. • Mida suurem on müügitulu, seda enam punkte saab.

Allikas: PRIA, autori koostatud taotlusvoorude materjalide põhjal